

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

26 серпня 2025 р.
м. Чернігів, Україна

.....
August 26, 2025
Chernihiv, Ukraine

**Виклики для науки та
освіти в добу нових технологій**

.....
**Challenges for science and education
in the age of new technologies**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Виклики для
науки та освіти в добу
нових технологій**

Матеріали

26 серпня 2025 р.

м. Чернігів, Україна

International
scientific and practical
conference

Challenges for science and education in the age of new technologies

Proceedings

August 26, 2025

Chernihiv, Ukraine

Виклики для науки та освіти в добу нових технологій : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 26 серпня 2025 р.). Research Europe, 2025. 84 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Виклики для науки та освіти в добу нових технологій", яка відбулася 26 серпня 2025 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Матеріали конференції опубліковані мовою оригіналу та в обсязі, наданому авторами. Збірник відформатовано та підготовлено до публікації в уніфікованому стилі без змін змісту окремих тез доповідей. Автори несуть повну відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації, поданої в їхніх матеріалах.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2025
© Research Europe, 2025

Challenges for science and education in the age of new technologies : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Chernihiv, 2025, August 26). Research Europe, 2025. 84 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Challenges for science and education in the age of new technologies", which took place on 26 August 2025. This collection is intended for scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the general public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

The conference proceedings are published in the original language and as submitted by the authors. The collection has been formatted and prepared for publication in a unified style, without altering the content of individual contributions. The authors are fully responsible for the accuracy of the facts, proper names, quotations, statistical data, industry terminology, and other information presented in their materials.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, proper citation of the authors is required when using any scientific ideas or materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2025
© Research Europe, 2025

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Іщенко С. М., Воевода О. С.

Формування культури безпекової поведінки в сучасному освітньому середовищі: педагогічні умови та шляхи реалізації. 9

Корець О. М., Мельников О. М.

Аналіз практичного досвіду навчання технологій відповідно до вимог сучасного виробництва. 11

Шкодин А. В.

Виклики та перспективи викладання безпекових дисциплін у закладах фахової передвищої освіти України в умовах воєнного стану. 13

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Корець М. С., Іщенко О. В.

Проектний підхід до навчання комп'ютерної інженерії старшокласників. 16

Прокоф'єв О. Ю.

Вплив факторів цифровізації навчального процесу на розвиток емоційної компетентності педагога. 18

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Пагута Т. І., Марчук О. О., Мельничук Л. Б.

Заклад дошкільної освіти як простір психологічної безпеки під час воєнного стану. 21

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Бондаренко О. Ю., Якуба І. П.

Про проведення літніх польових практик з ботаніки
у 2020–2025 рр.: особливості, недоліки, досвід. 26

Войналович О. О.

Гуманізація організаційних засад функціонування освіти. 31

Моляка І. В.

Використання штучного інтелекту у підготовці
майбутніх учителів початкових класів у ЗВО. 33

Ніколаєнко С. О., Тарасова Т. Б.

Викладач та штучний інтелект: погляд психолога. 35

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Саранчук К. А., Бондаренко О. Ю.

Про нетипові види аматорського озеленення м. Одеса. 40

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Редько О. І.

Просторовий аналіз емоції страху у свідченнях
очевидців російсько-української війни. 44

Семигіна Т.

"Соціальне" у соціальній роботі: історичне та сучасне. 47

Сивенко А. В.

Пошук об'єктів мистецтва та
створення нових туристичних продуктів. 51

Яковець М. В., Харченко Н. В.

Стресостійкість: наукові підходи до поняття. 54

Яремчук О. Б.

Методологічні основи дослідження
цифрової трансформації освіти. 57

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Bai, Q., Kukharuk, A.

International competitiveness of innovation-active enterprises in the
context of global trade chain transformation: the experience of China. 61

**Оліховська М. В., Томашівський М. О.,
Максимек М. А., Фурманець Є. Г.**

Напрями удосконалення інвестиційної
та збутової діяльності підприємства. 63

Степанець І. О., Лола М. А.

Застосування технологій блокчейну
в туристичній індустрії. 67

Сук П. Л.

Обернений метод амортизації необоротних активів
на основі чистого доходу від реалізації товарів. 70

Цвірко О. О., Кореніцин О. С.

Поствоєнна трансформація: пасажирські перевезення
залізничним транспортом як ключовий фактор інтеграції
України у європейську логістичну систему. 75

Шевченко М. В.

Тенденції споживання у площині глобальних викликів. 78

СЕКЦІЯ 8. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 8. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Неухацька С.

Спорт як відповідь на потреби сучасного
суспільства: економічний і соціальний виміри. 81

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Іщенко С. М.,

УДК 37.091.2:614

доктор філософії, доцент, доцент

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.03>

кафедри інженерії та технологій виробництва,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Воевода О. С.,

здобувач третього (освітньо-

наукового) рівня вищої освіти,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКОВОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

У сучасній педагогічній практиці особлива увага приділяється не лише ефективному навчанню, а й вихованню соціально відповідальної особистості. Одним із важливих аспектів цього процесу є розвиток культури безпекової поведінки в освітньому середовищі, що стало особливо актуальним з огляду на сучасні соціальні виклики, включаючи воєнні дії, кіберризики та екологічні загрози.

Наукові дослідження в Україні та за кордоном підтверджують необхідність інтеграції безпекової тематики в усі рівні освіти. Українські вчені, зокрема Доцюк Л. Г., Титаренко В. М., Духневич В. М. та інші, акцентують на важливості формування відповідального ставлення до безпеки, профілактики ризиків, екологічної свідомості та психоемоційної стійкості. Актуальність проблеми підкреслюється й численними науково-практичними конференціями, присвяченими безпеці в умовах воєнного стану, кризовим ситуаціям та забезпеченню психічного здоров'я [2].

Міжнародний досвід також свідчить про важливість міждисциплінарного підходу до безпеки. У США, Великобританії та Японії особливу увагу приділяють як фізичній, так і цифровій безпеці, формуючи відповідні програми з раннього віку. Зарубіжні дослідження підкреслюють роль сімейного середовища, сучасних технологій і практичної підготовки в підтримці культури безпеки [2].

Культура безпекової поведінки - це система цінностей, знань, навичок і моделей поведінки, яка спрямована на захист фізичного й психологічного

благополуччя всіх учасників освітнього процесу. Основні її компоненти включають знання правил безпеки, відповідальність, готовність до дій у критичних ситуаціях, превентивні заходи, ефективну комунікацію та позитивний приклад з боку педагогів [2].

Інтеграція питань безпеки в освітній процес має здійснюватися через міжпредметний підхід, контекстуалізацію, проектну діяльність, використання цифрових ресурсів, тренінги та інтерактивне навчання. Наприклад, уроки інформатики можуть охоплювати кібербезпеку, фізика - безпеку при роботі з приладами, біологія - правила поведінки на природі тощо [1].

Важливим напрямом є також залучення батьків та громад до створення спільного безпечного простору. Співпраця з місцевими організаціями, участь у спільних заходах і розробка стратегій реагування на надзвичайні ситуації створюють основу для узгодженої освітньої політики щодо безпеки.

Не менш значущим є використання інформаційно-комунікаційних технологій: онлайн-курси, відеоматеріали, інтерактивні ігри та мобільні додатки дозволяють формувати безпекові навички у зручному форматі, адаптованому до різних вікових категорій.

Окрім фізичних аспектів, формування безпечного середовища передбачає створення атмосфери психологічної підтримки, де кожен учасник освітнього процесу відчувається захищеним. Це можливо через регулярні тренінги, інструктажі, вправи з першої допомоги, евакуації та інші заходи [1].

Важливу роль відіграє постійний моніторинг безпекового середовища: анкетування, аналіз інцидентів, перевірка інфраструктури, зворотний зв'язок від учасників процесу дозволяють адаптувати стратегії безпеки під реальні потреби закладу.

Отже, формування культури безпекової поведінки в освітньому середовищі вимагає комплексного підходу, що охоплює педагогічні, організаційні, технологічні й соціальні чинники. Такий підхід забезпечує не лише фізичну безпеку, але й психоемоційне благополуччя учасників освітнього процесу, сприяючи формуванню відповідальної особистості, здатної діяти в умовах ризику та кризи.

Список використаних джерел

1. Корець О. М., Воєвода О.С. Реалізація безпекової культури старшокласників у процесі технічної діяльності на уроках технологій. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Вип. 18. 2024. С. 55-62.
2. Корець О. М., Воєвода О.С. Основні напрями формування культури безпекової поведінки учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти науковий журнал "Українська професійна освіта" Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. № 16 2024 рік. Стор. 56-63. URL: <https://uperpnu.pnpu.edu.ua/article/view/314297> (дата звернення: 25.08.2025).

Корець О. М.,

канд. пед. наук, доцент, доцент

кафедри інформаційних систем і технологій,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Мельников О. М.,

здобувач третього (освітньо-

наукового) рівня вищої освіти,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 37.091.33-027.22:62/68]:658.5

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.04>

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА

Особливої актуальності в умовах стрімкого науково-технічного прогресу набуває технологічна освіта, яка має не лише передавати учням знання про процеси сучасного виробництва, а й формувати у них практичні навички, необхідні для успішної професійної самореалізації. В Україні системно проводиться модернізація змісту технологічної освіти й поступово з'являються позитивні зрушення.

У шкільному курсі "Технології" в Україні вже впроваджено навчальні програми для старшокласників, які включають як обов'язкові, так і вибіркові модулі - від кулінарії до робототехніки, підприємництва, комп'ютерного моделювання чи дизайну [2]. Ці програми мають на меті не стільки передати учням набір знань, скільки навчити їх самостійно мислити, створювати власні проекти, працювати з інформацією та вирішувати практичні завдання [3,4]. Особливий акцент робиться на проєктній діяльності, яка сприяє розвитку особистісно орієнтованого навчання. Та попри це, багато шкіл залишаються на рівні застарілих підходів, а матеріально-технічне забезпечення часто не відповідає сучасним вимогам.

У деяких українських школах розпочато впровадження інноваційних курсів із робототехніки та програмування. Наприклад, у київському ліцеї "Інтелект" учні працюють із наборами LEGO Mindstorms, вивчаючи основи інженерії, програмування та логіки. Подібні проєкти на практиці доводять, що впровадження технологій у шкільну освіту сприяє розвитку мотивації, аналітичного мислення та технічної грамотності. Інші школи, зокрема у Львові, Києві та Одесі, співпрацюють із провідними IT-компаніями - такими як SoftServe, EPAM, Cisco, Microsoft Україна, GlobalLogic. Такі партнерства дозволяють залучати фахівців до проведення майстер-класів, організовувати практику учнів, а також створювати навчальні програми, максимально наближені до реалій сучасного виробництва [1].

Однак цей досвід наразі є фрагментарним і нерівномірно поширеним - багато шкіл не мають достатньої фінансової підтримки чи обладнання для повноцінного впровадження подібних програм. Вирішення цих проблем можливе через залучення державного і приватного фінансування, грантів, розширення співпраці з бізнесом, модернізацію шкільних майстерень та комп'ютерних класів.

Порівнюючи українську ситуацію із зарубіжним досвідом, можна побачити, що в інших країнах технологічна освіта значно глибше інтегрована у шкільне навчання. Наприклад, у Німеччині існує розвинена система дуальної освіти, що дозволяє поєднувати навчання у школі з роботою на підприємстві. Учні підписують контракти з роботодавцями, отримують заробітну плату і практичний досвід ще до завершення шкільного курсу. Завдяки державному регулюванню така система забезпечує високий рівень підготовки кадрів та їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

У Японії особливу увагу приділяють робототехніці вже з молодших класів. Школи не просто демонструють учням роботу машин - учні самостійно збирають роботів, програмують їх, беруть участь у змаганнях. Роботи навіть використовуються як навчальні асистенти. Це формує в учнів навички проєктування, програмування, командної роботи та критичного мислення [1].

У США активно розвиваються програми STEM-освіти, які поєднують науку, технології, інженерію та математику. Такі програми, як FIRST Robotics, Techbridge, Project Lead The Way, надають школярам можливість працювати над реальними технічними проєктами, розвиваючи інженерні, аналітичні та креативні навички [1]. Участь у змаганнях із робототехніки та наукових проєктах стимулює інтерес до науки й готує учнів до роботи в інноваційних галузях.

Фінляндія відома своїм комплексним і гнучким підходом до освіти. Технології, програмування, 3D-друк, віртуальна реальність інтегровані у навчальний процес вже з початкової школи. Програмування є обов'язковою частиною навчального плану. Важливу роль відіграють стартапи та технологічні компанії, які взаємодіють зі школами, допомагаючи впроваджувати новітні освітні рішення, включаючи штучний інтелект [1].

Латвія та Естонія демонструють успішні приклади державних програм, спрямованих на підвищення цифрової грамотності та розвиток ІТ-компетентностей. Програма "Skola2030" у Латвії впроваджує компетентнісний підхід в освіті, тоді як естонська ініціатива ProgeTiiger забезпечує системне вивчення основ програмування з раннього віку [1].

Зарубіжний досвід свідчить про те, що ефективна технологічна освіта вимагає глибокої інтеграції з індустрією, впровадження сучасного обладнання, проєктного та проблемного навчання, розвитку цифрових і STEM-компетентностей. Такий підхід дозволяє не лише отримати знання, а й сформувати практичні навички,

критичне мислення, здатність до самостійного вирішення складних задач - тобто ті якості, які найбільше цінуються у сучасному високотехнологічному світі.

Отже, впровадження подібних програм на національному рівні, оновлення змісту і методів навчання, а також забезпечення шкіл сучасними ресурсами мають стати пріоритетом розвитку середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Корець О. М., Мельников О.М., Аналітичний огляд зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо навчання учнів основам сучасного виробництва на уроках технологій Науковий журнал "Молодь і ринок" Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка Україна № 7-8/227-228 (2024) Стор. 86-92.

2. Технології (рівень стандарту): підруч. для 10 (11) кл. закл. загал. серед. освіти / І. Ю. Ходзицька, Н. І. Боринець, В. М. Гащак та інші. Харків : Вид-во "Ранок", 2019. 208 с.

3. Навчальна програма "Технології 10–11 класи (профільний рівень)" URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 22.08.2025).

4. Навчальна програма "Технології 10–11 класи (рівень стандарту)". URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 25.08.2025).

Шкодин А. В.,

канд. пед. наук, доцент,

викладач циклової комісії з фізичного виховання,

Відокремлений структурний підрозділ "Ніжинський

фаховий коледж" Національного університету біоресурсів

і природокористування України, м. Ніжин

УДК 378.14:355.58(477)

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ БЕЗПЕКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Освіта у XXI столітті орієнтується на розвиток критичного мислення, креативності, навичок вирішення проблем та формування відповідальної громадянської позиції. Відповідно до Стратегії розвитку освіти України до

2027 року, однією з ключових цілей є підготовка кваліфікованих фахівців для високотехнологічного суспільства та їх активної участі у глобалізованому світі.

Однак, в умовах воєнного стану, частих обстрілів та збільшення тривалості повітряних тривог, постає необхідність переосмислення методик викладання дисциплін безпекового спрямування (безпека життєдіяльності, охорона праці, цивільний захист) у закладах фахової передвищої освіти (ФПО).

У цей складний час маємо ряд нових викликів для здійснення освітнього процесу:

1. Переривчастість освітнього процесу. Часті повітряні тривоги зумовлюють вимушене переміщення студентів та викладачів у захисні споруди цивільного захисту, що порушує логіку подання матеріалу та знижує ефективність засвоєння знань.

2. Зміна освітнього середовища. Традиційні аудиторії перетворюються на укриття, що зазвичай унеможлиблює використання звичних технічних засобів навчання.

3. Психоемоційне навантаження. Постійна небезпека обстрілів та психологічний стрес впливають на мотивацію студентів і викладачів, створюючи нові умови для формування "культури безпеки".

4. Технологічні виклики. Перехід до змішаного та дистанційного навчання під час тривог і відключення електроенергії вимагає впровадження мобільних і стійких освітніх платформ, що функціонують офлайн.

Окрім технічних та психологічних викликів потребує кардинальних змін і методична система провадження освітнього процесу.

Актуалізація навчальних програм дисциплін "БЖД", "Охорони праці" та "Цивільного захисту" полягає у відображенні сучасних ризиків, включно з воєнними загрозами, масовими враженнями, кібернебезпекою.

Компетентнісний підхід до навчання студентів повинен відповідати не лише нормативним вимогам, а й практичним алгоритмам дій у реальних надзвичайних ситуаціях.

Інтеграція симуляційних технологій передбачає використання VR/AR-тренажерів та рольових сценаріїв для відпрацювання навичок поведінки у критичних ситуаціях.

Інтердисциплінарність забезпечує поєднання безпекових дисциплін із психологією, менеджментом ризиків та інформаційною безпекою.

Формування громадянської відповідальності під час викладання безпекових дисциплін повинно сприяти усвідомленню ролі кожного у національній безпеці та цивільному захисті країни.

Відповідно до стратегічних викликів навчання у сучасних умовах повинні змінюватися, модернізуватися і самі підходи до викладання, а саме:

1. Викладання подаватися у вигляді гнучких блоків, які можна переривати та продовжувати після тривог без втрати логіки (модульна система навчання).

2. Використання мобільних додатків та інтерактивних посібників, які працюють офлайн (мобільні навчальні матеріали).

3. Тренування у сховищах, проведення навчальних евакуацій, симуляційні вправи у реальних умовах (практико-орієнтоване навчання).

4. Включення елементів стресостійкості, командної взаємодії та психологічної готовності до надзвичайних ситуацій (психологічна підтримка у навчанні).

5. Використання досвіду країн, що мали подібні виклики (Ізраїль, Південна Корея), для адаптації освітніх програм (міжнародна співпраця).

Отже, система фахової передвищої освіти України сьогодні перебуває на перехресті викликів та можливостей. Викладання безпекових дисциплін у воєнний час стає не лише частиною освітнього процесу, а й ключовим елементом національної стійкості.

Модернізація методик викладання БЖД, охорони праці та цивільного захисту має орієнтуватися на:

- розвиток критичного мислення та навичок швидкого прийняття рішень,
- формування національної свідомості та громадянської відповідальності, підготовку студентів до реальних викликів безпеки у глобалізованому світі.

Український досвід може стати цінним прикладом для міжнародної освітньої спільноти, адже демонструє, як освіта здатна адаптуватися і залишатися фактором стабільності навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Наказ № 276 від 07 березня 2024 року "Про затвердження Стратегічного плану діяльності МОН до 2027 року". 2024.

2. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 368 с.

3. Івашкевич Є. М. Організаційно-педагогічні умови виховання культури безпечної професійної поведінки педагогів у надзвичайних ситуаціях. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання. 2024. Вип. 67. С. 160–172.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Корець М. С.,

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри інженерії
та технологій виробництва,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Іщенко О. В.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 373.5.091.313:004

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.05>

**ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ
КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

В епоху стрімкої цифрової трансформації суспільства та зростання попиту на ІТ-фахівців, шкільна освіта має стати першим етапом у підготовці майбутніх комп'ютерних інженерів. Профільне технологічне навчання у старшій школі є ефективним інструментом для досягнення цієї мети, проте вимагає суттєвої модернізації. Традиційні методи викладання, що базуються на застарілих програмах, недостатньому матеріально-технічному забезпеченні та пасивній формі подання матеріалу, не відповідають сучасним вимогам. Це призводить до низької мотивації учнів, формального засвоєння знань та значного розриву між шкільною освітою і реаліями ринку праці.

Для подолання існуючих проблем необхідно відійти від існуючих методів навчання та впровадити інноваційні, практико-орієнтовані методики. Ключовим елементом сучасного підходу є проєктне навчання (Project-Based Learning). Воно передбачає, що здобувачі старших класів не просто вивчають окремі теми, а працюють над комплексними, реальними проєктами. Це може бути розробка мобільного додатка, який вирішує соціальну проблему, створення розумного пристрою для "розумного будинку" на базі Arduino, або ж моделювання та 3D-

друк механізмів. Така діяльність дозволяє інтегрувати знання з різних предметів, розвивати критичне мислення, навички командної роботи та вміння вирішувати реальні проблеми, що є основою інженерного підходу [2].

Навчання комп'ютерної інженерії має бути не лише практичним, а й захопливим. Цього можна досягти через використання елементів гейміфікації та змагальних заходів. Наприклад, проведення шкільних хакатонів, де команди учнів змагаються у створенні прототипу продукту за обмежений час, або участь у конкурсах з робототехніки (наприклад, FLL - First Lego League). Це суттєво підвищує мотивацію та інтерес учнів до самостійного вивчення та досягнення високих результатів [1].

Сучасний підхід до навчання тісно пов'язаний з інтеграцією STEAM-підходу (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics). Навчання не має бути ізольованим. Наприклад, вивчення основ електроніки можна поєднати з фізикою, алгоритмізацію - з математикою, а вебдизайн - з мистецтвом. Такий міждисциплінарний підхід робить навчання більш цілісним та всебічним, допомагаючи учням бачити зв'язок між різними галузями. Крім того, важливо використовувати сучасні технології, такі як віртуальні та доповнені реальності (VR/AR) для візуалізації складних інженерних концепцій або хмарні сервіси (наприклад, GitHub, Google Colab) для спільної роботи над проектами [1].

Організація навчального процесу також має бути оновлена. Необхідною умовою є тісна співпраця з IT-компаніями. Це передбачає залучення фахівців-практиків до проведення майстер-класів з реальних технологій (наприклад, Python, C++, JavaScript), організацію менторських програм та екскурсій на підприємства. Такий контакт з індустрією дає учням змогу безпосередньо познайомитися з реаліями професії та отримати цінний досвід. Важливо налагодити партнерство з вищими навчальними закладами через організацію спільних наукових гуртків, літніх шкіл або участь учнів у студентських конференціях, що створює плавний перехід між шкільною та університетською освітою. Модульний підхід до навчальних програм, який дозволяє учням обирати окремі курси (наприклад, веб-розробка, штучний інтелект чи кібербезпека) залежно від їхніх інтересів, робить навчання гнучким та індивідуалізованим [2].

Ці позиції повинні доповнити зміст чинних програм для проофільних технологічних класів. Перехід до сучасного підходу в навчанні комп'ютерної інженерії - це не просто зміна навчальних планів, а комплексна трансформація всієї освітньої моделі. Впровадження проектного, інтегрованого та практико-орієнтованого навчання, у поєднанні з тісною співпрацею з індустрією,

дозволить сформувати нове покоління, здатне до інновацій та творчого вирішення складних завдань. Воно потребуватиме відповідну упереджувальну підготовку до такого навчання вчителів технологій, що спонукатиме до корекції відповідних навчальних програм.

Список використаних джерел

1. Mykola Korets, Oleksandr Ishchenko. Didactic approaches to the introduction of artificial intelligence basics in technological education *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)* 2025 № 1 (69). Стр. 21-26. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/96> (дата звернення: 23.08.2025р.)

2. Корець М. С., Іщенко О.В. Оновлений підхід до навчання основ систем автоматичного проектування старшокласників на уроках технологій. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Випуск 18. 2024. С. 62-69. URL: <http://journals.kogpa.te.ua/index.php/pedagogy/article/view/126> (дата звернення: 23.08.2025р.)

Прокоф'єв О. Ю.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

УДК 378.22.015.311(043.5)

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Актуальність дослідження. У сучасних умовах цифровізації освітнього процесу актуальність розвитку емоційної компетентності педагога стрімко зростає. Зміни, пов'язані з переходом до онлайн-формату навчання, створюють нові виклики для педагогічної діяльності, вимагаючи розвитку емоційної стійкості, адаптивності та навичок ефективної комунікації через цифрові засоби. У даному контексті важливо дослідити, як саме цифрові технології впливають на формування емоційної компетентності педагога, оскільки від цього залежить якість освітнього процесу та психолого-емоційний стан як педагогів, так і здобувачів освіти.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення впливу факторів цифровізації навчального процесу на розвиток емоційної компетентності

педагога, визначення специфічних рис, які формуються під впливом цифрових технологій, та розробка рекомендацій для підтримки емоційного благополуччя педагогів у цифровому освітньому середовищі.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Теоретичний аналіз показує, що цифровізація освіти вимагає нових компетентностей від педагогів, серед яких емоційна компетентність є ключовою для ефективного використання цифрових технологій у навчанні. Дослідження доводять, що процес цифровізації підвищує рівень стресу у педагогів через необхідність адаптації до нових цифрових інструментів, що може негативно вплинути на емоційну стабільність та психічне здоров'я. Це особливо актуально у випадках, коли педагоги відчують невпевненість у власних технічних навичках, що призводить до додаткових емоційних навантажень.

Цифрові технології надають можливість педагогам використовувати різноманітні інтерактивні платформи для комунікації з учнями, створюючи простір для обміну думками та емоціями в онлайн-середовищі. Це дозволяє посилити залученість учнів до навчального процесу та сприяє формуванню вчителя як емоційно компетентного фахівця, здатного забезпечити ефективне навчання через екрани. Проте, залежність від цифрових засобів може обмежувати фізичну взаємодію між педагогом і учнями, що потенційно знижує емоційну включеність у процес навчання, особливо для тих учнів, які краще сприймають інформацію в умовах безпосередньої взаємодії.

Додатково слід зазначити, що цифрові засоби навчання надають педагогам доступ до нових форм емоційного вираження, таких як використання інтерактивних реакцій, емодзі або інших візуальних засобів, що допомагають підвищити емоційну комунікацію в онлайн-середовищі. Це допомагає компенсувати брак невербальних сигналів, які традиційно використовуються під час особистих зустрічей. Проте емоційна компетентність педагога повинна бути адаптована до умов онлайн-взаємодії, враховуючи особливості віртуального спілкування та здатність педагогів зберігати емоційну стабільність у цифровому середовищі.

Висновки. Фактори цифровізації суттєво впливають на емоційну компетентність педагогів, вимагаючи від них не лише адаптації до технологічних змін в освітньому середовищі, але й розвитку спеціальних навичок цифрової комунікації. Важливо враховувати вплив цифрових засобів на емоційний стан педагогів, адже вони стають центральним елементом навчального процесу. Це створює потребу в розробці підтримуючих програм для забезпечення їх емоційного благополуччя. На рівні освітніх закладів доцільно створити систему підтримки, яка включала б тренінги з управління стресом, навчання емоційній адаптивності та ефективному використанню цифрових інструментів для підтримки позитивної взаємодії.

Таким чином, формування емоційної компетентності педагогів у цифровому середовищі має розглядатися як комплексний процес, який потребує міждисциплінарного підходу, врахування особистих потреб педагогів та розуміння соціальних аспектів цифровізації. Це допоможе педагогам не лише справлятися з емоційними викликами, але й підвищить загальну якість навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Євтух М. Б. Цифровізація освіти: виклики та перспективи. *Київ: Академвидав*, 2020. С. 248
2. Смирнова І. С., Левченко В. М. Психологічні аспекти цифровізації у педагогічній діяльності. *Педагогічний вісник*. 2019. №3. С. 5-10.
3. Торопова Г. А., Білоконь О. В. Вплив цифрових технологій на емоційну стабільність педагогів. *Освіта XXI століття*. 2021. №2 . С. 45-50.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Пагута Т. І.,

УДК 373.2:159.9.072-053.4:355.01

канд. пед. наук, доцент,
директорка Інституту педагогічної освіти,
Приватний вищий навчальний заклад
"Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

Марчук О. О.,

д-р. пед. наук, професор,
професорка кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти,
Приватний вищий навчальний заклад
"Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

Мельничук Л. Б.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувачка кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти,
Приватний вищий навчальний заклад
"Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОСТІР ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєві трансформації в усіх сферах суспільного буття, зокрема й у системі дошкільної освіти. У реаліях постійної загрози, руйнувань, вимушених переселень та розлуки з рідними діти особливо гостро потребують стабільного простору, що гарантує не лише фізичний захист, а й психологічну підтримку. Заклад дошкільної освіти (ЗДО), як перший важливий соціальний інститут поза межами сімейного оточення, виконує провідну роль у збереженні та зміцненні психоемоційного благополуччя дітей.

Актуальність проблеми психологічної безпеки дітей дошкільного віку значно зросла в умовах війни. Діти дошкільного віку характеризуються високим рівнем емоційної чутливості та залежністю від соціального оточення. Їхня здатність долати наслідки стресових подій значною мірою визначається підтримкою дорослих, насамперед вихователів і батьків. Відсутність безпечного й стабільного середовища може зумовити появу стійких страхів, підвищеної тривожності, розладів сну, регресивних форм поведінки.

Як зазначає О. Якименко "заклад дошкільної освіти – це не просто кімната чи дитячий садочок як будівля, це ціла система умов, у яких відбувається навчання й розвиток дитини. Його можна визначити як тривимірний простір, що складається з трьох взаємопов'язаних частин: фізичного, інформаційного та психологічного простору" [7, с. 59].

Ми розділяємо думку Т. Фасолько, Г. Олійник, Г. Горшкової про те, що "у період воєнного стану в Україні найважливішим пріоритетом діяльності закладів освіти, зокрема дошкільного рівня, є формування безпечного та здорового освітнього простору. Таке середовище є критично важливим для повноцінного розвитку дитини та збереження її фізичного й психологічного здоров'я" [6].

"Безпечний освітній простір в ЗДО - сукупність умов, що запобігають будь-яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортність для життя і розвитку особистості" [4].

О. Косенчук, О. Стягунова "до основних умов організації БОП ЗДО вважають, що можна віднести такі: передбачення небезпеки – уміння розпізнавати небезпечні ситуації, передбачати наслідки своїх дій, оцінювати ризики; запобігання небезпеці – уміння діяти так, щоб не потрапляти і не створювати небезпеки, вживання запобіжних заходів (встановлення охоронної сигналізації, проведення необхідних навчань і тренувань тощо); автоматизм дій у разі небезпеки – фізична і психологічна готовність діяти у небезпечній ситуації, що дозволяє не розгубитися; знання основного алгоритму дій при різних ситуаціях; уміння взаємодіяти з рятувальними службами та правильно використовувати рятувальне спорядження та обладнання; уміння надавати допомогу собі та іншим" [2, с. 93].

В умовах постійного стресу зростає значення своєчасної психолого-педагогічної підтримки та відновлення ментального здоров'я учасників освітнього процесу. Основні напрямки цієї підтримки в ЗДО: надання першої психологічної допомоги; емоційно-фізична підтримка дітей, особливо під час перебування в укриттях; психологічне розвантаження дітей протягом дня;

психолого-педагогічний супровід дітей із родин ВПО, військовослужбовців та Захисників України; підтримка дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків; інформаційний та методичний супровід освітнього процесу; емоційно-психологічна підтримка педагогів та запобігання професійному вигоранню [3].

Ю. Гопкало "виокремлює наступні актуальні проблеми психологічної безпеки освітнього середовища в дошкільному навчальному закладі в умовах війни: безпека простору, емоційне перевантаження, міжособистісні відносини, посттравматичний стрес, система психологічної підтримки, психологічний комфорт та емоційне здоров'я" [1, с.331].

Важливо розуміти, що для дітей дошкільного віку психологічна безпека є базовою потребою, яка безпосередньо впливає на пізнавальний розвиток, соціалізацію та формування емоційної стабільності. Психологічна безпека в закладі дошкільної освіти складається з ряду компонентів:

Емоційний компонент (емоційний комфорт, відсутність страху, позитивне емоційне підкріплення у вигляді похвали, підтримки, емоційна стабільність вихователя як модель для наслідування).

Соціальний компонент (безпечні міжособистісні взаємини у групі, толерантність і прийняття індивідуальних відмінностей дитини, підтримка почуття приналежності до дитячого колективу).

Когнітивний компонент (розуміння дитиною того, як поводитися в різних ситуаціях, наявність доступної та зрозумілої інформації про правила і межі, стимулювання пізнавальної активності без страху помилитися).

Організаційно-просторовий компонент (зручний інтер'єр, зони для усамітнення, чітка організація простору, використання кольорів, звуків та світла, що створюють спокійну атмосферу).

Морально-ціннісний компонент (формування у дітей уявлень про добро, справедливість, взаємодопомогу, підкріплення норм моральної поведінки через приклади та спільні правила).

"Робота у напрямі створення психологічної безпеки освітнього середовища має ґрунтуватися на гуманістично-орієнтованих технологіях та нормах особистісного розвитку. В основі таких технологій лежить якість процесу взаємодії, що призводить до зниження нервово-психічної напруги, підвищує здатність до саморегуляції, єдності "Я", тобто сприяє підвищенню психічного здоров'я. Якість процесу взаємодії забезпечується, передусім, діалогічним спілкуванням, головним атрибутом якого є ставлення рівноправності співрозмовників та взаємне особисте визнання, співробітництвом як партнерським ставленням двох рівних суб'єктів, що виключає маніпуляцію та

авторитаризм, що передбачає взаємний розвиток учасників, а також відмовою від психологічного насильства [5, с. 9].

Для забезпечення психологічної безпеки дітей дошкільного віку під час воєнного стану доцільно застосовувати:

1. Казкотерапію: опрацювання страхів через історії з позитивним завершенням. Через слухання або розповідь казок діти проживають емоції, співпереживають героям, засвоюють моделі поведінки у складних ситуаціях. Діти отримують внутрішній ресурс для подолання власних тривог, формують віру у власні сили та навички безпечної поведінки.

2. Музикотерапію: використання спокійної музики для зниження напруження. Звуки і ритми впливають на емоційний стан дитини, допомагають розслабитися, знизити рівень тривожності. Доцільно поєднувати разом із прослуховуванням музичних творів виконання простих дихальних вправи у ритмі мелодії. Як результат іде зменшення психоемоційного напруження, покращення настрою, підвищення здатності до концентрації і відпочинку.

3. Пісочну терапію. Через маніпуляції з піском і фігурками діти у безпечному просторі програють різні ситуації, висловлюють емоції, розвивають уяву. Діти можуть створювати з піску свій "казковий світ". Дитина опрацьовує власні страхи і переживання у символічній формі, відчуває контроль над ситуацією, що знижує рівень тривожності.

4. Рухливі ігри: зниження стресу через фізичну активність. Фізична активність допомагає дітям розряджати накопичену напругу, покращує настрій і загальний психічний стан. Організація веселих рухливих ігор на свіжому повітрі або в приміщенні: естафети, танці, ігри з м'ячем. Важливо, щоб ігри були дружніми, без агресії, з акцентом на співпрацю. Завдяки таким іграм відбувається зниження рівня стресу, покращення сну і апетиту, розвиток соціальних навичок, підвищення відчуття радості та безпеки.

Отже, забезпечення психологічної безпеки в умовах воєнного часу стає необхідною передумовою повноцінного розвитку, ефективного навчання й успішної соціалізації дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Гопкало Ю. (2024). Актуальні проблеми психологічної безпеки освітнього середовища в дошкільному навчальному закладі в умовах війни. *Collection of Scientific Papers "ΛΟΓΟΣ"* (22 грудня 2023; Boston, USA). с. 330–332. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-22.12.2023.091> (дата звернення: 20.08.2025).

2. Косенчук О., Стягунова, О. (2023). Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. Т. 1. № 1 (105). с. 90–101.

3. Міністерство освіти і науки України. (2024, 27 серпня). Щодо організації освітнього процесу в 2024/2025 навчальному році у закладах дошкільної освіти: Лист МОН № 1/15368-24. URL: <https://surl.li/mmjhtm> (дата звернення: 21.08.2025).

4. Міністерство освіти і науки України. (2023). Рекомендації щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану: Лист МОН № 4/1798-23 від 31.05.2023. URL: <https://surli.cc/agwpzj> (дата звернення: 21.08.2025).

5. Психологічна безпека освітнього середовища: методи, технології, шляхи формування: практичний посібник / авт. кол.: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов; за наук. ред. Н. В. Лунченко. НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 134 с.

6. Фасолько Т. С., Олійник Г. І., Горшкова Г. В. (2024). Створення безпечного та здорового освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. Педагогічна Академія: наукові записки, № 8. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12652622> (дата звернення: 23.08.2025).

7. Якименко О. М. (2025). Заклад дошкільної освіти як комплексне середовище розвитку дитини. *Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (17 квітня 2025 р.) / упоряд.: О. О. Горська, Н. В. Котелянець; [голов. ред. О. О. Горська]. Кропивницький: ФОП Піскова М. А. (електронне видання). 64 с.

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Бондаренко О. Ю.,

УДК 581.9(477.74)

канд. біол. наук, доцент

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.06>

кафедри ботаніки, фізіології рослин

та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Якуба І. П.,

канд. біол. наук, доцент кафедри

ботаніки, фізіології рослин та

садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

ПРО ПРОВЕДЕННЯ ЛІТНІХ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З БОТАНІКИ У 2020–2025 РР.: ОСОБЛИВОСТІ, НЕДОЛІКИ, ДОСВІД

Процес навчання, в цілому, асоціюють з безпосереднім спілкуванням вчителя та учня, викладача та студента. Однак, в другому випадку, на здобувача покладено великий об'єм самостійної роботи, оскільки студенти більш мотивовані опрацьовувати матеріал з тематики обраної ними спеціальності; вони мають ширший доробок відповідних навичок та психологічно до цього підготовлені в процесі шкільного навчання.

Проте, події останніх років стали своєрідним викликом традиційним, найбільш поширеним, способам навчання. Науковці доволі швидко адаптували учбовий процес до нових вимог; проте, його окремі деталі і досі удосконалюють [2, с. 74–79; 3, с. 5–8; 4, с. 5–14].

Літня навчальна практика необхідна для закріплення знань, отриманих здобувачами в результаті вивчення дисципліни "Ботаніка", яка в ОНУ ім. І. І. Мечникова має декілька блоків, що дозволяють досконально вивчати нижчі й вищі рослини, їх анатомію та морфологічні особливості. Супутньо, в учбовому матеріалі поверхнево згадано екологію рослин, фітогеографію,

цитологію тощо. Практику проходять студенти першого курсу у літній (до 2025 року) та весняно-літній періоди (з 2025 р.).

Метою практики є узагальнення, закріплення теоретичних (лекційних) знань та практичних навичок у польових та камеральних умовах, розуміння взаємозв'язку елементів різноманіття біогеоценозів, пристосування рослин до умов середовища, умови натуралізації чужорідних видів та ін.; увагу здобувачів акцентують на анатомічних, морфологічних особливостях вищих та нижчих рослин, створення власноруч систематичного та морфологічного гербарію.

У подальшому, аркуші з найбільш цінними екземплярами рослин відбирають до наукового фонду гербарію MSUD (акронім гербарію Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова). Їх включають у фонди сучасних колекцій регіональної флори, а також колекцію флори України, якщо рослини зібрані здобувачами на теренах інших областей.

В процесі дослідження аналізувано гербарні збори студентів денного відділення у 2020-2025 рр. До уваги брали лише гербарні аркуші, що містили екземпляри вищих спорових та насінневих видів рослин. Студенти працюють, звичайно, групами, і до розгляду ми мали декілька варіантів гербарних колекцій здобувачів за шість років. Проведення практик у цей період сильно різнилося від звичайних правил для літніх практик з курсу "Ботаніка".

В основному, локації зборів рослин – це м. Одеса та Одеська область. Для поповнення наукового гербарію ОНУ, до 2020 р. студентів з інших областей, заохочували частково збирати види рослин за місцем проживанням. Збір рослин можна було проводити дещо раніше офіційного початку практики, оскільки це дозволяло розширити спектр видів за рахунок ефемерів та ефемероїдів, урізноманітнити гербарні колекції. За цих умов співробітники кафедри обов'язково, попередньо, провадили для зацікавлених здобувачів консультації з гербаризації рослин різних систематичних груп. Консультували як очно, так і в електронному режимі (під час дистанційного навчання, відповідно, лише за допомогою інтернет-інструментів). Додатково, на сайті біологічного факультету, у загальному доступі, до відповідної робочої програми розміщено методичні вказівки до літньої практики, де прописано правила гербаризації [4, с. 14–22].

Під час самостійної дистанційної роботи здобувачів, викладач мав змогу відмічати лише окремі недоліки, коригувати напрямки роботи тільки у ключових точках практики, як то звіти, затвердження остаточної назви виду рослин. Звичайно, здобувачі першого курсу у 2022-2025 рр. вже мали досвід такої роботи. Проте, саме до проведення літніх практик нами відмічені деякі нотатки.

1. Викладачеві важко перевірити ретельне відношення до заповнення польової етикетки. Коригування заповнення "пост-факт" не дозволяє на місці точно відмітити екологічні умови зростання рослин, оточуючі рослини (їх висоту, щільність куртини, тощо), експозицію схилу та ін. Обговорення екологічних умов існування рослин окремих видів, через декілька днів – дозволило лише поверхнево згадати ті чи інші умови, зважаючи на ступінь розвитку уяви студента та не мало безпосереднього візуального закріплення. В цьому випадку, деякою допомогою можуть бути фотознімки екотопів, на прикладі яких викладач пояснює студентові матеріали. Проте, на це втрачається дуже багато часу. Раціональним є попередній перегляд таких фото від здобувачів, та у формі електронної зустрічі викладач, на прикладі найбільш цікавих фото – роз'яснює матеріал.

2. Алгоритм визначення видів рослин передбачає у здобувачів вміння орієнтуватися у морфологічних особливостях рослин, терпіння, структурованість організації роботи. Це важливий орієнтир для формування навичок, характеру науковців, які мають бути уважними, відмічати різноманітні зміни у об'єктів дослідження тощо. Найбільш вагомим негативним фактором дистанційної роботи стала неможливість безпосереднього контролю процесу визначення. Це стосувалося неможливості швидкого аудиторного спілкування при роботі із визначником, та корегування визначення рослин у зв'язці "викладач-студент", а значить – процес сповільнювався.

Оскільки в певний період студенти не мали змоги користуватися збільшувачими приладами, відповідно мало закріплювалися навички роботи із біноклем. Для визначення деяких груп рослин це має неабияке значення: як то встановлення характеру опушення у рослин родини *Brassicaceae*, листків великого роду *Rosa*, особливостей квіток практично всіх систематичних груп (зрослість тичинок у *Fabaceae*, характер оцвітини у *Asteraceae* тощо). Проблеми з визначенням також стосувалися таких понять як "гіофор", "язичок" у пазусі листків, "раструб", ступінь розростання внутрішніх листочків оцвітини у представників роду *Rumex* та багато інших дрібних морфологічних особливостей, які дозволяють визначати систематичні особливості рослин. Ці проблеми стосувалися навіть студентів, які мали добру та відмінну підготовку з блоків "Морфологія рослин" та "Систематика вищих рослин".

3. Деякою проблемою стало поширення електронних програм для визначення рослин. Можливо, вони є корисними для ботаніків-любителів, садоводів-початківців, школярів, щоб розрізняти у природних умовах, на присадибній ділянці, на

відпочинку тощо – отруйні, лікарські, рідкісні рослини Проте у площині "навчання" аналогічні програми є доволі поширеним та простим способом для здобувачів уникнути кропіткої роботи із визначення рослин, а значить – зменшується, якщо не нівелюється можливість повторити, закріпити знання про морфологію рослин, пізнання ознак модифікаційної мінливості, різниці у особливостях органів рослин за дії різних екологічних факторів, антропогенного впливу, при якому рослини можуть бути механічно пошкодженні, мати тератологічні прояви тощо. Проте, цікавою особливістю є те, що аналогічні програми, як правило, не визначають систематичну приналежність рослини.

4. Як правило, для гербаризації, під час літніх учбових практик, здобувачі збирають два екземпляри рослин – один безпосередньо для гербаризації, інший – для визначення у камеральних умовах. Тож ще однією проблемою є регулярне вилучення одних і тих самих видів рослин на постійних місцях проведення екскурсій. Тому, звертаючи увагу на доступність, зручність стандартного маршруту ботанічної екскурсії, доцільно дещо змінювати локації. З огляду, що здобувачів варто ознайомити, по можливості, із різноманітними екотопами – це потребує від викладача знання місцевості, типів рослинності; він має зважати на техніку безпеки тощо. Під час дистанційного навчання збір рослин у постійних локаціях не застосовується.

5. Дистанційно, викладач, як правило, не має змоги контролювати, які рослини збирали здобувачі. Серед небажаних груп рослин – рідкісні, отруйні. Хоча перелік рідкісних рослин часто подано у методичних вказівках [4, с. 47–71], проте збираючи рослини самостійно у польових умовах – студенти інколи плутають рослини за габітусом (наприклад для визначення рослин з родин *Brassicaceae* та, особливо, *Apiaceae* – аналіз можна здійснювати лише за умов утворення повноцінних плодів). При контрольованих викладачем виходах на екскурсію (в останні роки) – таких випадків суттєво менше.

6. Інтуїтивно здобувачі, перебуваючи на ділянках самостійно – не збирають рослини, у визначенні яких вони не дуже впевнені, у яких не чітко виражена оцвітина (представники родин *Chenopodiaceae*, *Poaceae*, *Cyperaceae* та ін.). Ці родини – представляють значний сегмент у флорах Степової зони України та Полісся.

Втім, під час дистанційного та комбінованого проведення літніх учбових практик до дисципліни "Ботаніка", у 2020-2025 рр. відзначимо, що були представлені гербарні матеріали з території, переважно – Одещини та м. Одеса; однак є зразки з Вінницької, Житомирської, Черкаської, Миколаївської областей.

Це суттєвим чином пов'язано із дистанційним проведенням практики. В електронному вигляді представлені зразки з Чехії, Румунії, Молдови. Оскільки здобувачі збирали, переважно, такі рослини у загальнодоступних місцях – серед них було багато синантропних видів з широким поширенням, тож вони легко визначалися за використовуваною в Україні літературою.

За згаданий період здобувачами представлено 1644 зразки для 569 видів з 324 родів та 99 родин. Провідними родинами за кількістю гербарних зразків є *Asteraceae* (232 зразки; 74 види; 38 родів), *Fabaceae* (163; 48; 20), *Brassicaceae* (131; 41; 24), *Lamiaceae* (131; 37; 19), *Poaceae* (115; 39; 24), *Rosaceae* (86; 37; 14), *Caryophyllaceae* (53; 22; 18), *Iridaceae* (53; 3; 1), *Boraginaceae* (52; 16; 12), *Ranunculaceae* (48; 19; 8). Провідними родами є *Centaurea* та *Astragalus* (по 11 видів), *Potentilla*, *Galium* (по вісім), *Salvia*, *Plantago*, *Ranunculus* (по сім), *Acer*, *Alyssum*, *Euphorbia*, *Papaver*, *Rosa* та *Veronica* (по шість). Як правило, вказані родини та роди є провідними або у природній, або синантропній флорах України [1, с. 17–22].

Всі вказані вище спостереження (1-6), не зважаючи на поширення допоміжних програм з визначення рослин, доступність електронної літературної бази – роблять роботу викладача незамінною у перенесенні та закріпленні теоретичних знань студентів у практичну площину.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ю. Конспект флори пониззя межиріччя Дністер – Тилігул. Київ : Фітосоціоцентр, 2009. 332 с.
2. Лісовець О. І. Досвід проведення навчальної практики з ботаніки в дистанційному режимі. Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.] : матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 19 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 74–79.
3. Методичні рекомендації до організації та проведення навчальної практики з освітньої компоненти "Ботаніка" у режимі дистанційного навчання / уклад.: Астахова Л. Є., Киричук Г. Є., Корево Н. І., Пацюк М. К. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 56 с.
4. Навчальна практика з ботаніки : метод. рек. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти за спец. 091 Біологія та біохімія, 014.05 Серед. освіта (Біологія та здоров'я людини) та 206 Сад.-парк. госп-во / уклад.: Ф. П. Ткаченко, О. Ю. Бондаренко, Ю. С. Назарчук. Одеса : Назарчук С. Л., 2024. 72 с.

Войналович О. О.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
Український державний університет
мені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 37.013.3:165.742

ГУМАНІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ

Під організаційними основами освіти потрібно розуміти все те, що визначає форму освітньої діяльності в найбільш широкому розумінні цього терміну. Система управління освітою в її різних вимірах та рівнях, різновидності освітніх закладів та чинники форм організації занять у них, включаючи і соціальну диференціацію освіти, система організації освіти в окремому навчальному закладі та роль окремих суб'єктів цього процесу, терміни навчання, механізми фінансового та управлінського впливу суспільства на освіту – ось основний, хоча й далеко не повний, перелік різноманітних сторін освітньої діяльності, що мають організаційну природу.

Зрозуміло, що форма і зміст освітнього процесу знаходяться у нерозривній єдності, а тому при розгляді тих чи інших аспектів організації вітчизняної системи освіти ми будемо прагнути знайти змістовні детермінанти змін, які вже зараз є чи запрограмовані в майбутньому.

Загальний напрям змін у системі організації освіти визначається тими ж загально соціальними чинниками, що і зміст освіти. Гуманізація організаційних засад функціонування освіти навіть більш очевидна, ніж її змістовні складові. Це не означає, що саме ця сторона освітньої діяльності має визначальну роль (згідно відомого діалектичного положення, саме змістовна сторона явища чи процесу є визначальною при взаємодії з формою свого протікання чи існування). Просто організаційні зрушення легше піддаються нормативній регламентації – з одного боку, з іншого ж – у нашій країні, де традиційно пріоритет віддається організаційним методам вирішення усіх соціальних проблем, саме сфера організації освіти стала першочерговим об'єктом реформування [1].

Тому вже зараз ми можемо досить чітко визначити ті зміни в організації освіти, які мають цілком реальні виміри і є проявом гуманоцентричної переорієнтації освіти в цілому. В першу чергу мова йде про демократизацію і плюралізацію освітньої системи в усьому тому, що стосується форм організації навчання.

У наш час вже практично не існує нормативних обмежень на форми власності освітнього закладу, його тип, назву, організаційні основи навчально-

виховного процесу, систему внутрішньо шкільного розпорядку та міжособистісну комунікацію тощо. Є проблеми іншого порядку – матеріального забезпечення, підготовленості кадрів, соціального замовлення на ті чи інші види освітніх послуг, менталітету населення – проте ці загальносистемні обмеження прямо не детермінуються ні освітою, ні існуючою нормативно-правовою базою.

Наслідком такої ситуації стала значна диверсифікація форм організації та здійснення освітньої діяльності. В Україні відкрито багато приватних освітніх закладів, є конфесійні учбові заклади і заклади національної спрямованості. Поряд зі стандартними загальноосвітніми закладами сформувалися ліцеї, гімназії, колегіуми, різноманітні авторські школи, школи-родини тощо.

Також досить стрімко розвиваються різноманітні інтегративні форми організації освіти на базі синтезу кількох типів освітніх закладів. Спеціалізація освітніх закладів набуває все більшого обсягу і поширення. В країні формуються специфічні мережі освітніх закладів, об'єднаних спеціалізацією, належністю до тих чи інших педагогічних напрямів чи участю в міжнародних, загальнодержавних та регіональних програмах.

Гуманоцентричний зміст усіх цих змін очевидний. Особистість багатогранна, напрямів розвитку її сутнісних сил може бути безліч, а відтак будь-які формальні обмеження способів навчання та виховання, не продиктовані турботою про їх інтереси (як правило, такі обмеження визначаються загальним законодавством і мають цілком конкретну спрямованість - захист від насилля, експлуатації, втягування у злочинну діяльність тощо), в демократичному суспільстві недопустимі. Зняття авторитарних обмежень на шляху розвитку організаційних основ функціонування вітчизняної освіти - одне з найбільших завоювань демократії не лише в освіті, а й у країні в цілому.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи // Режим доступу <http://osvita.ua/school/method/upbring/676>.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Загальна редакція / Грищенко Михайло та ін. Київ, 2018.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К., ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.
4. Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу // Режим доступу <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli>.
5. Проєкт Закону України "Про освіту" №3491-д від 04.04.2016 // Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.

Моляка І. В.,
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра
Довженка, м. Глухів

УДК 378
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.07>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ЗВО

Виклики розвитку мовної особистості майбутніх учителів початкових класів, й відповідно молодших школярів беззаперечно відображаються у методиках і техніках, які використовуються на заняттях у закладах вищої освіти. Сучасність викладання й вивчення англійської мови в умовах оновлення стандартів початкової освіти, вимог Нової української школи (НУШ), іноземні мови – це потужне джерело й важливий педагогічний інструмент формування ключових компетентностей. Іноземна мова як складник мовно-літературної освітньої галузі є важливим засобом мовленнєвого розвитку й підготовки до викладацької діяльності [3].

Активне впровадження штучного інтелекту в галузі освіти спостерігається в усіх країнах світу. Вивчення англійської мови засобами штучного інтелекту є викликом для сучасних учителів, яким інколи складно оцінити всі переваги та недоліки даної технології.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні [1] закріплює поняття "штучний інтелект", його цілі, принципи та завдання. Зазначається, що такий комплект інформаційних технологій дозволяє виконувати складні й комплексні завдання швидко й доступно. Перевагами є здатність таких систем створювати та застосовувати власні бази знань, розробляти моделі прийняття рішень та будувати шляхи досягнення поставлених цілей.

Аналіз сучасних наукових досліджень українських і зарубіжних науковців демонструє такі переваги використання штучного інтелекту у підготовці майбутніх учителів початкових класів:

1. Індивідуалізація навчання. Содоль О. наголошує на важливості персоналізації навчання й показує найшвидший шлях його реалізації – дозволити здобувачам освіти навчатися у власному темпі й стилі, особливо, коли майбутні вчителі початкових класів мають проблеми із вивченням англійської мови, бо програма опанування англійської мови є інтенсивною й вимагає великої кількості годин навчання, що часто не передбачено закладами вищої освіти [4]. Індивідуальна програма розроблена для здобувача освіти спільно із викладачем, який дотримується вимог програми, може стати потужним інструментом навчання.

Приклади технологій, які використовуються у світі для індивідуалізації навчання: Chat GPT, Swift, Google Classroom [2].

2. Мотивація до навчання. Ігри, віртуальні нагороди стимулюють залученість учасників освітнього процесу. Серед популярних зразків варто виділити Duolingo, Babbel, Busuu [6].

3. Доступність. Усі вище зазначені технології є доступними з будь-якого місця й зручний час. Викладачі й здобувачі можуть користуватися ними незалежно від місця перебування.

4. Інтерактивні матеріали. Викладачі й здобувачі можуть генерувати сучасні картки, картинки й інші засоби заохочення учасників освітнього процесу до інтеракції.

5. Перевірка й швидкий зворотний зв'язок. Такі технології як Grammarly, Gemini, Notion AI удосконалюються з кожним роком і є важливим інструментом додаткової чи подвійної перевірки виконаних завдань [5].

Серед недоліків використання штучного інтелекту варто зазначити наступні:

1. Низька академічна доброчесність. Несформованість у здобувачів умінь оперувати технологіями на користь, але на шахрайство у виконанні домашніх завдань.
2. Невміння сформулювати чітке завдання з визначеною ціллю.
3. Недосконалість інструментів штучного інтелекту.
4. Часткова недоступність деяких інструментів в Україні.

Рекомендації для успішного використання технологій ШІ під час підготовки майбутніх учителів початкових класів:

– формування осмисленого використання ШІ – не забороняти здобувачам користуватися технологіями й додатками, а демонструвати правильні підходи до формування запитів (Chat GPT, Gemini), які змотивують, зорієнтують у пошуку правильних рішень, а не здайдуть рішення замість них;

– ознайомлення й орієнтування здобувачів освіти на стандарти якості – продемонструвати законодавчі акти України та іноземних країн, які дозволяють і аргументують доцільність використання ШІ;

– інтеграція ШІ в онлайн навчання;

– демонстрування позитивного досвіду використання ШІ викладачами.

Отже, впровадження штучного інтелекту у викладання іноземних мов і підготовку майбутніх учителів початкових класів – це вже не просто майбутнє, а реальність, яку потрібно використовувати для вирішення низки проблем у системі освіти. Тема залишається перспективною для подальших емпіричних досліджень.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р). URL: <https://cutt.ly/kwDG2MG8> (дата звернення: 22.08.2025).

2. Мельник А. Використання чат-боту ChatGPT у практичній мовній підготовці майбутніх викладачів англійської мови. Актуальні питання підготовки сучасних учителів і викладачів іноземних мов, 21(177), 2023. С. 100-107. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.232117>.

3. Оновлення змісту початкової освіти з урахуванням умов воєнного стану. Аналітичні матеріали / Н. М. Бібік, О. В. Вашуленко, Н. П. Листопад, В.О. Мартиненко, О. В. Онопрієнко, Т. С. Павлова, О. М. Петрук; за загальною редакцією О. В. Онопрієнко. Київ : Педагогічна думка, 2023. 84 с.

4. Содоль О. Потенціал штучного інтелекту у вищій освіті. URL: <https://nubip.edu.ua/node/126807> (дата звернення: 20.08.2025)

5. Crompton H., & Burke D., 2023. Artificial Intelligence in higher education: The state of the field. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20(1). DOI: <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8>.

6. Flogie A., & Aberšek B., 2022. Artificial intelligence in education, Active Learning: Theory and Practice, 97–118. DOI: <https://doi.org/10.5772/intechopen.96498>.

Ніколаєнко С. О.,

УДК 159.9:[378.091.2.011.3-051:004.89](063)

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми

Тарасова Т. Б.,

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології, політології
та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми

ВИКЛАДАЧ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПОГЛЯД ПСИХОЛОГА

Сучасна освіта переживає період глибоких трансформацій під впливом новітніх цифрових технологій, серед яких особливе місце посідає штучний інтелект (ШІ). Саме тому нині приділяється значна увага імплементації штучного інтелекту не тільки у різні галузі суспільного життя, науки і техніки, а й в освітній процес як середньої [4], так і вищої ланки [6]. Впровадження ШІ в навчальний

процес відкриває безпрецедентні можливості для персоналізації, адаптивності та ефективності освітніх практик [1; 4]. Проте, водночас із новими перспективами виникають й нові виклики – як етичного, так і психологічного характеру. Це потребує глибшого осмислення з боку не лише педагогів і технологів, а й психологів, які можуть дати відповідь на питання про вплив ШІ на розвиток, мислення, мотивацію та психоемоційний стан учнів і студентів, а також на особистість та професійну діяльність педагогів.

Актуальність дослідження проблеми використання ШІ в освіті з точки зору психології зумовлена стрімким зростанням обсягів цифровізації освітнього середовища. На тлі розвитку чат-ботів, автоматизованих систем оцінювання, навчальних платформ з алгоритмами адаптивного навчання все більш відчутною стає потреба у розумінні того, як ці інструменти впливають на когнітивні процеси учнів, їхню самооцінку, соціалізацію, формування критичного мислення та здатність до саморефлексії [3; 5]. Зростає також ризик емоційної ізоляції, втрати внутрішньої мотивації до навчання, переоцінки ролі вчителя, що виступає не лише носієм знань, а й важливим джерелом психологічної підтримки. Окрім цього, слід враховувати, що вплив ШІ на психіку дітей і молоді ще недостатньо вивчений, а отже – потребує уважного міждисциплінарного аналізу.

В той же час виникає низка виключно важливих психологічних проблем, що стосуються як особистості викладача, так і його професійної діяльності [2; 3]. До них, в першу чергу треба віднести:

- Тривожність і страх втрати професійної ідентичності. Викладач може відчувати, що ШІ загрожує його ролі як експерта та джерела знань. Можуть виникати побоювання, що учні та студенти більше довірятимуть ШІ, ніж викладачу та страх бути заміненим або "непотрібним" у майбутньому.

- Зниження мотивації та професійне вигорання. Переживання "знецінення" педагогічної праці може призводити до втрати її внутрішньої мотивації. Враження "конкуренції" з технологіями здатне викликати емоційне виснаження.

- Неозначеність і когнітивне навантаження. Ставлення до нових цифрових інструментів освіти як до чогось виключно складного та "недосяжного" може створювати своєрідний психологічний бар'єр для їх опанування. Швидкий темп змін і потреба освоювати нові інструменти спричиняє перевантаження. Нестача чітких орієнтирів у використанні ШІ створює відчуття невпевненості та стресу.

- Етична тривожність. Психологічний дискомфорт через проблеми перевірки оригінальності робіт та дотримання вимог академічної доброчесності? Побоювання, що ШІ сприяє формуванню споживацького ставлення до знань.

– Уявлення про "втрату контролю" над навчальним процесом. Враження, що технології порушують традиційну структуру взаємодії викладач–студент. Складність оцінювання справжніх знань студентів при використанні ШІ.

– Зміна ролі викладача. Викладач змушений трансформуватися із "джерела знань" у фасилітатора, наставника або куратора. Це вимагає переосмислення професійної ролі, що може викликати психологічний дискомфорт та навіть може привести до кризи самооцінки викладача.

– Проблеми комунікації зі студентами. Втрата живого діалогу, емоційної взаємодії, довіри. Студенти можуть частіше звертатися до чат-ботів, ніж до викладача, що послаблює міжособистісні зв'язки. Це особливо актуально в сучасних умовах вимушеного майже виключно дистанційного навчання.

Виходячи з очевидної актуальності проблеми, восени 2024 року на кафедрі психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету в межах роботи методичного семінару викладачів був створений окремий напрямок, присвячений обговоренню проблем використання інструментів штучного інтелекту в освіті та наукових дослідженнях. І першим кроком в цьому напрямку було проведення викладачами секції психології пілотажного опитування викладачів кафедри, яке було присвячене трьом основним питанням: 1. Ставлення викладачів до використання ШІ в навчальному процесі. 2. Досвід викладачів у використанні ШІ в навчальному процесі. 3. Готовність викладачів до використання ШІ в навчальному процесі.

Основні результати полягають у наступному.

Стосовно ставлення викладачів до використання ШІ в навчальному процесі очевидно домінують невпевнено-обережні тенденції. Наприклад, на запитання "Яке Ваше загальне ставлення до інтеграції штучного інтелекту у вищу освіту?" 63, 2% респондентів обрали відповідь "Скоріше підтримую, але з певними обмеженнями", а 26,3% – "Скоріше не підтримую через можливі ризики". Основний масив відповідей на запитання "Як Ви оцінюєте вплив ШІ на якість освітнього процесу?" належить двом варіантам: "Негативний, створює більше проблем, ніж користі" та "Швидше позитивний, але є певні ризики" (по 41,3% кожний). Чому ж це так? На запитання "Які найбільші ризики Ви вбачаєте у використанні ШІ в освіті?" 52,6% респондентів відповіли "Зниження критичного мислення у студентів", а 21,1% – "Плагіат і академічна недоброчесність". Бачення викладачами перспектив використання ШІ в закладі вищої освіти також поки що є досить обережним та невизначеним. Так, на запитання "У яких аспектах навчального процесу, на Вашу думку, ШІ може бути найкориснішим?" 47,4% респондентів вважають, що це автоматизація адміністративних процесів, а 21,1% –

перевірка та оцінювання завдань. І нарешті таке ставлення відображається і в баченні викладачами своєї майбутньої ролі в умовах використання ШІ. Більше половини опитаних або вагаються або не бачать перспектив (Важко передбачити – 36,8%; Функції викладача залишаться майже незмінними –26,3%).

Досвід викладачів щодо використання ШІ в навчальному процесі на момент опитування був досить обмеженим. На запитання "Чи використовували Ви штучний інтелект у своїй викладацькій діяльності?" переважна більшість респондентів обрали відповіді "Ніколи" та "Рідко або лише для тестування" (по 36,8%) кожну. Щодо цілей використання ШІ в навчальному процесі 52,6% викладачів відповіли "Не використовую."

Власний рівень обізнаності щодо можливостей використання штучного інтелекту в освіті учасники опитування також оцінюють досить "обережно" на відповідне запитання 36,8% респондентів відповіли "Низький – чув(ла), але майже не використовую", а 31,6 – "Середній – маю загальне уявлення, іноді використовую". але при цьому переважна більшість респондентів підтвердила свою готовність до активного використання ШІ у викладанні: відповіді "Скоріше готовий(а), але потребує додаткових знань" та "Скоріше не готовий(а), потрібно більше практики" надали по 36,8% респондентів)

На наш погляд отримані результати не слід оцінювати надто песимістично. Навпаки, вони свідчать про значні можливості та перспективи активізації використання інструментів ШІ у професійній діяльності викладачів. Цьому і буде присвячено подальші зусилля методичного семінару кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету. Психолого-педагогічні орієнтири в цьому процесі можна тезово подати у вигляді 12 порад викладачам. (Поради створені нами за участю чату GPT...)

1. Використовуйте ШІ для персоналізації навчання. ШІ може аналізувати успіхи студентів і пропонувати їм індивідуальні навчальні траєкторії, адаптуючи матеріал до їхніх потреб.

2. Автоматизуйте перевірку тестових завдань. ШІ-системи можуть швидко перевіряти відповіді на тестові питання, зменшуючи навантаження на викладача та дозволяючи більше часу приділяти аналітичним і творчим аспектам навчання.

3. Розвивайте навички критичного мислення у студентів. Навчайте студентів аналізувати та перевіряти інформацію, отриману від ШІ.

4. Використовуйте ШІ для генерації та аналізу кейсів. ШІ може допомогти створювати реальні кейси, ґрунтуючись на актуальних даних та тенденціях.

5. Оптимізуйте комунікацію зі студентами. Чат-боти на базі ШІ можуть відповідати на типові запитання студентів, наприклад щодо розкладу занять чи вимог до завдань.

6. Впроваджуйте ШІ-асистентів у навчальний процес. Використовуйте різні помічники для пояснення складних тем або підготовки до іспитів.

7. Аналізуйте ефективність викладання за допомогою ШІ. Штучний інтелект може аналізувати відгуки студентів та результати їхнього навчання.

8. Використовуйте ШІ для виявлення плагіату та аналізу текстів. Системи ШІ можуть допомагати в перевірці академічних робіт на плагіат, стилістичні помилки та змістовність.

9. Залучайте студентів до створення контенту за допомогою ШІ. Нехай студенти використовують ШІ для генерації текстів, ідей, аналізу даних, а потім обговорюють їхню якість.

10. Навчайте етичному використанню ШІ. Обговорюйте зі студентами можливості, ризики та обмеження використання ШІ, а також академічну доброчесність.

11. Використовуйте ШІ для розвитку soft skills. Штучний інтелект може допомагати у навчанні комунікації, емоційного інтелекту та командної роботи за допомогою симуляторів і віртуальних співрозмовників.

12. Слідкуйте за розвитком ШІ та вдосконалюйте свої навички. ШІ швидко змінюється, тому важливо постійно оновлювати свої знання та впроваджувати нові технології у викладання.

Таким чином, необхідність критичного психологічного осмислення ролі штучного інтелекту в освіті є не просто доречною, а вкрай нагальною. Такий підхід дозволяє не лише виявити потенційні ризики та обмеження, а й визначити умови безпечного й ефективного використання ШІ як допоміжного інструмента в освітньому процесі. Саме в цьому напрямку ми вбачаємо перспективи наших подальших науково-методичних пошуків.

Список використаних джерел

1. Використання штучного інтелекту в освіті / Візнюк І.М. та ін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2021. Випуск 59. С. 14-22

2. Гуназа Л. М. Штучний інтелект у сучасній освіті: трансформація ролі вчителя, підвищення якості навчання та нові можливості для учнів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 90. С. 46 – 53

3. Ілійчук, Л. Штучний інтелект і якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Науково-педагогічні студії*. 2024. №8. С. 232-248.

4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти <https://surli.cc/fnucyj>.

5. Паламар С., Науменко М., Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1(44), с. 68 – 83.

6. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої <https://surl.li/lluekc>.

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Саранчук К. А.,

бакалавр,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Бондаренко О. Ю.,

канд. біол. наук, доцент

кафедри ботаніки, фізіології рослин

та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 581.9(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.08>

ПРО НЕТИПОВІ ВИДИ АМАТОРСЬКОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ М. ОДЕСА

Досліджували клумби з елементами аматорського озеленення (за переліком видів, за рівнем агротехніки, елементами декорування тощо) у м. Одеса, Київського району. Нотовано види, які не є типовими квітковими елементами озеленення та не використовуються в якості тимчасового квітникарського елемента (як то *Araucaria heterophylla* (Salisb.) Fran., *Chlorophytum comosum* Bak та ін., які використовують для декорування у горщиках, не висаджуючи у ґрунт). Це:

– *Pistia stratiotes* L., родина *Araceae* (Ароїдні). Рослини виду знайдено у невеликій штучній водоймі, створеній з метою урізноманітнення аматорського озеленення. Ділянка – добре доглянута, має значну кількість декоративних видів, проте ознак професійного озеленення не має. Вид цікавий тим, що це – водний макрофіт і для його утримання у штучних умовах літнього озеленення на освітленій ділянці треба ретельний догляд (мінімум – доливати воду). Рослини виду знайдено у неглибокій водоймі, відокремленій від ґрунту чорною плівкою; діаметр водойми – до 1 м. Вид, свого часу, викликав певне занепокоєння щодо свого поширення на теренах України [7, с. 549–557]. Проте А. Мосякіним та Г. Казаріною встановлено, що ймовірність поширення рослин виду у природних водоймах, принаймні на Одещині – дуже низька, відповідно до моделі потенційного поширення на території України. Авторами запропоновано внести вид до переліку інвазійних для території України. Пропонується цікавий метод ентомологічного контролю за популяціями цього виду, оскільки хімічні

засоби боротьби – небезпечні для водних організмів. Однак зазначається, що рослина – цінна у господарському відношенні [7, с. 549–557].

– *Phalacrologium annuum* (L.) Dumort., родина *Asteraceae* (Айстрові) – є типовою синантропною рослиною; вид має північноамериканське походження, за ступенем натуралізації є агріофітом. За життєвою формою – це терофіт, за екологічними параметрами – мезофіт та сциогеліофіт [8]. Рослина доволі декоративна за рахунок дрібних але численних суцвіть типу "кошик". За умов догляду – з прикореневої розетки виходить велика кількість додаткових стебел із суцвіттями та довго зберігає загальну облиствленість стебла та цвітіння.

– *Opuntia humifusa* Raf., родина *Cactaceae* (Кактусові). Вид є сукулентом і до певного часу не був елементом флори Півдня України через низькі зимові температури. Проте нині, вид вважається таким, що має високу інвазійну спроможність [10], він північноамериканського походження, за ступенем натуралізації – ергазіофіт. Життєва форма – гемікриптофіт, за екологічними параметрами – ксерофіт та геліосциофіт. На даний час рослини виду здатні існувати в регіоні, на повністю трансформованих ділянках, зокрема – щебенистому субстраті залізничних колій [4, с. 27–33].

– *Commelina communis* L., родина *Commelinaceae* (Комелієві). Життєва форма – терофіт; за екологічними параметрами – мезофіт та сциогеліофіт.

Є повідомлення про "втечу" рослин з культури; він має інвазійний потенціал у ботанічних садах Європи. Авторами вид наведений як ергазіо-ксерофіт [9, с. 172–177]. Вид поширений в Азії, Європі, Північній Америці [1, с. 7–12]. За нашими спостереженнями у культурі зустрічається нечасто, може "перезимувувати" й існувати декілька років, проте вимогливий до зволоженості ґрунту.

– *Acalypha australis* L., родина *Euphorbiaceae* (Молочайні). Вид південно-східно-азійського походження, за ступенем натуралізації – епекофіт. Життєва форма – терофіт, за екологічними показниками – мезофіт та сциогеліофіт. *Acalypha australis* – вид спорадично поширений практично по всій території України. За деякими даними поширюється разом із насінням декоративних культур. Вид – небезпечний, оскільки має високу насіннєву продуктивність, деяку алелопатичну активність, відсутність конкурентів та широкий екологічний потенціал [2, с. 111–123].

– *Duchesnea indica* (Andr.) Focke, родина *Rosaceae* (Розові). Має Південно-східно-азійського походження. Життєва форма – гемікриптофіт, надземні столони укорінюються у вузлах. За екологічними характеристиками – це мезофіт та сциогеліофіт. Цікаво, що у деяких Європейських країнах рослини виду не культивують як декоративні і поява їх у нових локаціях ще потребує досліджень [3, с. 161–163]. За нашими

спостереженнями, вид дуже швидко втрачає декоративність, якщо за рослинами не здійснюється належного догляду (формування куртини, достатній полив тощо).

Наведені види – відносно малопоширені на території України, проте є інформація, що деякі з них здатні до інвазій. Тож, використовуючи їх у озелененні (особливо аматорському, коли за висадженими видами часто здійснюється неналежний контроль) – варто проявити увагу та ретельно досліджувати здатність цих видів до захоплення нових ділянок, вчасно нівелювати їх, оскільки це може призводити до їх поширення в регіоні [5, с. 26–37; 6, с. 42–50].

Список використаних джерел

1. Bernhardt von K.-G., Stoeckl N., Kiehn M. Pflanzen mit invasivem Potenzial in Botanischen Gärten XIV : *Commelina communis* L. (Commelinaceae). *Carinthia*. 2017. N. 207/127. P. 7–12. URL: https://www.zobodat.at/pdf/CAR_207_127_0007-0012.pdf (дата звернення: 11.09.2025).
2. Fedoronchuk M. M. Ukrainian flora checklist. 10: families Euphorbiaceae, Phyllanthaceae (Euphorbiales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal*. 2024. Vol. 20, N. 2. P. 111–123. DOI: 10.32999/ksu1990-553X/2024-20-2-1.
3. Tomović I., Stešević D. *Duchesnea indica* (Andr.) Focke, new alien species in the flora of Montenegro. *Natura Montenegrina. Podgorica*. 2007. Vol. 6. P. 161–163. URL: https://www.researchgate.net/publication/262601955_Duchesnea_indica_Andr_Focke_NEW_ALIEN_SPECIES_IN_THE_FLORA_OF_MONTENEGRO (дата звернення: 11.09.2025).
4. Бондаренко О. Ю. Інвазійні види флори трансформованих ділянок залізничних колій у пониззі межиріччя Дністер–Тилігул. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 4. С. 27–33. DOI: 10.33730/2077-4893.4.2022.273246.
5. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С. Перспективи та особливості існування видів роду *Oenothera* L. поза місць культивування в Одеській обл. *Агроекологічний журнал*. 2024. № 1. С. 26–37. URL: <http://journalagroeco.org.ua/issue/view/17820> (дата звернення: 11.09.2025).
6. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С., Бондаренко М. Є. Культивовані види рослин у флорі узбіч доріг державного значення (околиці м. Одеса). *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Агрономія і біологія"*. 2025. Вип. 1 (59). С. 42–50. DOI: 10.32782/agrobio.2025.1.6. URL: <https://snaubulletin.com.ua/index.php/ab/issue/view/97/97> (дата звернення: 11.09.2025).
7. Мосякін А. С., Казарінова Г. О. Моделювання інвазійного поширення *Pistia stratiotes* (Araceae) на основі ГІС-аналізу кліматичних факторів. *Український ботанічний журнал*. 2014. Т. 71, № 5. С. 549–557. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/b896010d-f63e-413f-8802-f2364a76e4b3/content> (дата звернення: 11.09.2025).

8. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути её развития. Київ : Наук. думка, 1991. 192 с.
9. Токарюк А. І., Волуца О. Д., Чорней І. І., Якушенко Д. М. Нові знахідки адвентивних рослин у Чернівецькій області. *Biological systems*. 2022. Vol. 14, Is. 2. С. 172–177. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/biosystems/article/view/276/282> (дата звернення: 11.09.2025).
10. Протопопова В. В., Мосякін С. Л., Шевера М. В. Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю: сучасний стан і завдання на майбутнє. Київ : Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, 2002. 28 с.

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Редько О. І.,

УДК 811.161.2'33:004.85:528.9

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Національний університет "Львівська

політехніка", м. Львів

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЕМОЦІЇ СТРАХУ У СВІДЧЕННЯХ ОЧЕВИДЦІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

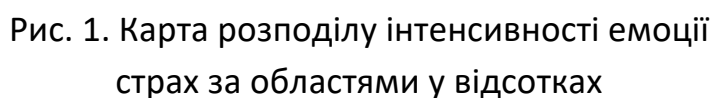
На сьогоднішній день аналіз текстових даних, пов'язаних із суспільно важливими подіями, зокрема війною, є одним із ключових напрямів досліджень у сферах лінгвістики, соціології та інформаційних технологій. Текстові свідчення про війну містять унікальну інформацію про переживання, емоційний стан і ставлення суспільства до значущих подій. Розуміння цих емоційних і соціальних реакцій може стати важливим інструментом для ухвалення рішень у різних сферах: від психологічної підтримки постраждалих до стратегічного планування гуманітарної допомоги. Аналіз таких текстів також дозволяє відслідковувати динаміку емоційних настроїв у суспільстві, прогнозувати можливі наслідки соціальної напруги та сприяти ефективнішій комунікації між різними спільнотами.

Геоінформаційні системи можуть запропонувати формулювання просторової теорії як основу для перевірки гіпотез у лінгвістичних дослідженнях. Крім того, ГІС можуть прискорити та спростити багато досліджень у галузі геолінгвістики [2, р. 28]. Тому інтеграція геоінформаційних систем із методами аналізу текстів відкриває нові можливості для візуалізації даних, що є надзвичайно важливим у контексті просторово-часових досліджень. Актуальність теми також пояснюється тим, що дослідження лінгвістичних характеристик свідчень про війну в такій системі сприяє глибшому розумінню впливу конфлікту на суспільство та розробці нових методів аналізу великих текстових масивів із просторовою прив'язкою.

Головною метою роботи є дослідження емоційного забарвлення свідчень про війну за допомогою моделей обробки природної мови та подальшої картографічної візуалізації результатів.

Матеріалом дослідження стали 1437 свідчень очевидців війни, зібраних у 2022–2023 роках у межах проєкту "Narratives of War: Virtual Exhibit of Written

Однією з найпоширенішими емоцій у корпусі є страх (Fear) – 504 свідчення (35%). Вибір цієї емоції для розгляду зумовлений не лише її частотністю, а й виразними просторовими закономірностями, які стають помітними у картографічній візуалізації.

Research Europe | 45

Аналіз карти середніх значень страху показує нерівномірний його розподіл по регіонах України. Найвищі показники спостерігаються у північних і південних областях: Чернігівській (0.31), Херсонській (0.30), Одеській та Сумській (по 0.29). Це можна пояснити як безпосередньою близькістю до зон активних бойових дій, так і інтенсивними воєнними загрозами, що тривали на цих територіях. Дещо нижчі, але все одно високі значення зафіксовано у східних областях (Харківській – 0.28, Дніпропетровській – 0.29). У центральних регіонах середній показник коливається в межах 0.22–0.29, відображаючи амбівалентність: відносну віддаленість від лінії фронту, але водночас постійні повітряні атаки та загрозу ескалації. Найнижчі значення страху зафіксовано у західних областях (0.17–0.18), що пов'язано з відотною безпекою цих територій і їхньою роллю як тилу та гуманітарних центрів. Така картина засвідчує, що страх як емоція має чітко виражену просторову структуру, відображаючи географію воєнної загрози та безпосередній досвід населення.

Отже, страх у свідченнях очевидців не лише відображає індивідуальні переживання, але й постає як просторово маркована емоція, безпосередньо пов'язана з географією воєнних загроз. Це підтверджує доцільність використання методів автоматизованого емоційного аналізу та картографічної візуалізації для глибшого розуміння соціально-психологічного виміру війни. Результати можуть стати підґрунтям для подальших міждисциплінарних досліджень, а також для практичного застосування, зокрема у сфері психологічної підтримки населення.

Список використаних джерел

1. Dementieva D., Fraser A., Babakov N. EmoBench-UA: A Benchmark Dataset for Emotion Detection in Ukrainian. 2025. 23 p. (Preprint. 2505.23297). URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.23297> (date of access: 18.08.2025).
2. Hoch S., Hayes J. J. Geolinguistics: The incorporation of geographic information systems and science. *The Geographical Bulletin*. 2010. No. 51.1. P. 23–36. URL: <https://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1200&context=thegeographicalbulletin> (date of access: 17.08.2025).
3. Narratives of War: Virtual Exhibit of Written Testimonies of the Russia-Ukraine War. *Narratives of War*. URL: <https://now.omeka.net/> (date of access: 24.08.2025).
4. The narratives of war (NoW) corpus of written testimonies of the Russia-Ukraine war / S. Zasiekin et al. *Lang Resources & Evaluation*. 2025. No. 59. P. 2415–2426. URL: <https://doi.org/10.1007/s10579-025-09813-8> (date of access: 18.08.2025).

Семигіна Т.,
д-рка політ. наук,
професорка, м. Київ

УДК 364.316

"СОЦІАЛЬНЕ" У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ІСТОРИЧНЕ ТА СУЧАСНЕ

Вступ. Чому професія має назву "соціальна робота" і яке значення у цьому контексті несе слово "соціальна"? Найчастіше воно сприймається як щось очевидне, без глибшого аналізу його сенсу. Проте питання про те, що саме означає "соціальне" у соціальній роботі, виходить далеко за межі термінології. Воно відкриває широку дискусію про сутність професії, її місію та місце в сучасному суспільстві.

Метою цієї роботи є розгляд історії становлення поняття "соціальна робота" та аналіз ключових вимірів категорії "соціальне" у контексті розвитку соціальної роботи як професії й суспільного інституту.

1. Історія поняття "соціальна робота"

Поняття "соціальна робота" ("*social work*") виникло наприкінці XIX – на початку XX століття як термін для позначення систематизованої професійної діяльності, спрямованої на підтримку індивідів, груп та спільнот. Хоча благодійна та допомогова діяльність існувала й раніше, термін "соціальна робота" почав закріплюватися як наукова та професійна категорія саме в контексті організованих зусиль щодо розв'язання соціальних проблем. Точне авторство неможливо приписати одній людині, бо це було поступове формування терміна в професійній і науковій літературі. Водночас побутували поняття "наукова філантропія", "забезпечення соціального добробуту" тощо.

Література [6-7] свідчить, що використання терміна "social work" було зафіксоване ще у 1859 році. Саме тоді **Анна Браунелл Джеймсон** описала діяльність так званих церковних сестер у громадах. Вона підкреслювала, що поки чоловіки виконували духовну роботу церкви, жінки здійснювали "соціальну роботу", яку можна розглядати як професійне покликання, засноване на солідарності та служінні громаді.

Пізніше термін проник у рух сеттлментів, де вживався на позначення такої діяльності за межами церковних установ, що спрямовувалась на покращення соціальних умов у громадах. **Джейн Адамс** та її Hull House у Чикаго стали моделлю такого підходу, а термін "social work" почав закріплюватися в у професійній літературі.

На початку XX століття термін почав ширше використовуватися у благодійних та філантропічних колах, зокрема після 1905 року, коли **Роберт Арчі Вуд** опублікував книжку "*Social Work: A New Profession*", а **Джеффері Річардсон Бракет** заснував Бостонську школу соціальних працівників. У США термін став поширюватися через Національну конференцію з благодійності та пенітенціарних справ, котра у 1917 році змінила назву на *National Conference of Social Work*, закріпивши "соціальну роботу" як офіційне позначення професійної сфери діяльності.

Однією з ранніх спроб академічного визначення соціальної роботи в США вважається курс *Саймона Паттена* у Школі Уортон, Пенсильванський університет (1899), спрямований на навчання робітничого класу соціальної інтеграції й економічної самодостатності. Проте саме Паттен не може вважатися автором терміна, він є скоріше одним із ранніх практиків, хто систематизував соціальні підходи у навчальному процесі.

Наразі у термін "social work" ("соціальна робота") від початку його появи вкладалися різні розуміння. Якщо слово "work" дискусій не викликало, то з "social" усе було значно складніше. Воно розумілося і як **соціальна діяльність жінок у церковних громадах**, спрямована на підтримку вразливих груп, і як **служіння та допомога на рівні локальних спільнот**, а також як **організована робота з метою покращення умов життя в громадах**. Проте уже на початку ХХ століття ці значення почали поєднуватися, формуючи основу для майбутньої професійної та академічної соціальної роботи, і "соціальна робота" закріпилась як універсальна назва професії. Водночас тодішнє розуміння "соціального" залишалося доволі обмеженим: воно зосереджувалося переважно на сфері допомоги бідним та моральному вихованні.

2. Сучасне визначення "соціальної роботи"

Сьогодні соціальна робота розглядається як **базована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей** [4]. У цьому визначенні Міжнародної федерації соціальних працівників та Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи від 2014 року "соціальне" розуміється досить широко й включає кілька аспектів

1) міжособистісний і колективний: "соціальне" означає **відносини між людьми та спільнотами**, підтримку взаємодії й соціальної згуртованості;

2) ціннісний: "соціальне" пов'язане із **справедливістю, активізацією людей та їхнім звільненням**, тобто із реалізацією прав, можливостей і потенціалу особи та громади.

3) розвитковий та трансформаційний: "соціальне" охоплює **соціальні зміни та розвиток**, тобто спрямоване на покращення умов життя людей та спільнот, створення більш інтегрованого і справедливого соціального середовища.

Таким чином, "соціальне" тут поєднує людський, етичний і структурний виміри, показуючи, що соціальна робота не обмежується допомогою окремій людині, а працює на рівні спільнот і систем для забезпечення рівності, участі та соціальної інтеграції. З огляду на це соціальну роботу часто розуміють як соціальний інститут, який формує і підтримує механізми соціальної справедливості, солідарності та відповідальності у суспільстві [1].

3. Ключові виміри поняття "соціальне" в сучасній соціальній роботі

Соціальне як міжособистісний вимір

Етимологія слова "соціальне" від лат. *socius* – "товариш", "спільник" – нагадує про первинний сенс цього поняття: належність до спільноти та участь у

взаєминах з іншими людьми. У цьому контексті соціальна робота постає не лише як діяльність із надання допомоги індивіду, а й як професійна практика, спрямована на відновлення, підтримку та розвиток соціальних зв'язків.

Соціальне проявляється через інтеграцію людей у спільноту та солідарність. Наприклад, організація груп підтримки для осіб, які пережили травму або втрату, створює умови для обміну досвідом і відчуття приналежності до спільноти. Аналогічно, робота з родинами, які мають проблеми у взаємодії, спрямована на відновлення довіри та покращення комунікації, а підтримка інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади через волонтерські програми чи культурні заходи демонструє практичну реалізацію міжособистісного виміру "соціального" [2].

Соціальне як ціннісна основа

Інший вимір соціального пов'язаний із суспільними цінностями, що лежать в основі соціальної роботи, такими як соціальна справедливість, рівність, права людини та солідарність. Соціальна робота є не лише інструментом надання допомоги, а практичним втіленням цих цінностей у житті людей і спільнот [4]. Це проявляється у наданні консультацій та юридичної підтримки тим, хто зазнав дискримінації чи насильства, реалізації програм для дітей із бідних сімей, що забезпечують рівний доступ до освіти, або підтримці громадських ініціатив у боротьбі зі стигмою щодо психічного здоров'я та людей з інвалідністю.

Ціннісний вимір "соціального" підкреслює, що професія соціального працівника завжди містить етичний компонент: вибір на користь підтримки вразливих та створення рівних можливостей для всіх членів суспільства.

Соціальне як інституційна структура

У практичному, організаційному вимірі "соціальне" проявляється через соціальні інститути, державну політику, програми та стандарти надання послуг. Соціальна робота тут постає як структурований механізм, що дозволяє суспільству реалізовувати свої зобов'язання щодо захисту та підтримки громадян.

Державні програми соціальної допомоги людям похилого віку, стандарти надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам та ветеранам війни, а також регламенти соціальної роботи в лікарнях чи освітніх закладах є конкретними проявами цього виміру. Водночас інституційний аспект "соціального" несе ризик редукції поняття до формальних процедур і бюрократичних дій, що може зменшувати його глибинний зміст і людську присутність у процесі допомоги [5].

Соціальне як виклик сучасності

Сучасні виклики, як-от війна, кризи, цифровізація та індивідуалізація суспільних відносин, ставлять нові запитання щодо сенсу "соціального". Чи зберігає воно свою глибинну сутність у потоці звітів, форм і процедур? Чи не ризикує перетворитися на формальність замість простору для емпатії, солідарності та підтримки людей?

Соціальні працівники, що працюють у кризових зонах, часто балансують між виконанням бюрократичних процедур і наданням реально ефективної допомоги. Цифрові платформи для консультацій і дистанційної підтримки можуть значно розширити доступ до послуг, проте не замінюють живої взаємодії та довіри між людьми [3].

Отже, поняття "соціальне" у соціальній роботі має кілька взаємопов'язаних вимірів: міжособистісний, ціннісний та інституційний. Міжособистісний вимір стосується підтримки відносин та інтеграції людей у спільноту, ціннісний – реалізації справедливості, солідарності та прав людини, а інституційний – функціонування соціальної політики, програм та стандартів надання послуг. Водночас "соціальне" постає й як виклик для професії, адже соціальна робота має зберігати баланс між формалізованими, подекуди цифровізованими процедурами та глибинним людиноорієнтованим змістом.

Це означає, що підготовка соціальних працівників має враховувати багатовимірність "соціального" – від розвитку міжособистісних навичок емпатії та комунікації, до формування ціннісних орієнтацій і здатності критично аналізувати суспільні процеси. Іншими словами, навчання має бути не лише про інструменти роботи з окремими людьми, а й про розуміння соціальних структур, норм і контекстів, у яких розгортається практика. Наразі від того, як фахівці наповнюють поняття "соціальне" практичним і етичним змістом, залежить розвиток професії та її вплив на суспільство в цілому.

Висновки. Поняття "соціальна робота" формувалося історично від релігійно орієнтованої допомоги та діяльності на рівні громад до професійної та академічної дисципліни. Історичний розвиток терміна показує, що "соціальне" спершу розумілося як служіння вразливим групам, підтримка взаємодії в спільнотах та організована діяльність для покращення соціальних умов.

Сучасне визначення підкреслює багатовимірність "соціального", поєднуючи міжособистісний, ціннісний і структурний виміри. Соціальна робота сьогодні спрямована на підтримку соціальної згуртованості, сприяння соціальним змінам, розвитку та активізації людей. Поєднання історичного досвіду, сучасного розуміння та багатовимірності "соціального" дозволяє розглядати соціальну роботу як професію, яка діє на рівні осіб, спільнот і суспільних систем, забезпечуючи справедливість, солідарність та участь громадян у житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Лукашевич М., Семігіна Т. *Соціологія соціальної роботи*. Київ: ІПК ДСЗУ, 2009.
2. Палатна Д., Семігіна Т. *Згуртування громади: соціальний вимір*. Tallinn: Teadmus, 2024.
3. Семігіна Т. Врятувати світ? Тренди в сучасній соціальній роботі. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: Зб. наукових праць*. Рівне: МЦНД, 2024. С. 44-46.

4. Семигіна Т., Столярик О. *Нове обличчя соціальної роботи: Сучасні теорії та підходи*. Таллінн: Teadmus, 2025.
5. Fook J. *Social work: A critical approach to practice*. London: SAGE, 2022.
6. Luquet W., Tomczak S. M. The Origin and Evolution of the term "Social Work". *The Journal of Sociology & Social Welfare*. 2022. Vol. 49(2). P. 64-92.
7. Payne M. *Modern social work theory* (5th ed.). London: Bloomsbury Publishing, 2020.

Сивенко А. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 338.43
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.09>

ПОШУК ОБ'ЄКТІВ МИСТЕЦТВА ТА СТВОРЕННЯ НОВИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ

У добу нових технологій туризм та культурні інституції стикаються з подвійним викликом: з одного боку, необхідністю зберігати автентичні культурні практики, а з іншого - вимогою інтеграції нових цифрових рішень, що з'являються з наростаючою швидкістю щороку, та формують новий досвід споживачів. Цифровізація стає інструментом не лише консервації спадщини, а й створення доданої вартості для туристичних продуктів. Якщо раніше інформація про колекції музеїв та приватних зібрань була обмеженою, то сьогодні завдяки онлайн-платформам вона стає доступною широкій аудиторії - від науковців і викладачів до туристів і культурних менеджерів.

Вітчизняним прикладом руху за тенденціями може слугувати ініціатива UA View [1]. На цій платформі можна побачити та додавати витвори українських художників, що зберігаються у різних країнах світу. Інтерактивна карта дозволяє виявляти географію поширення культурної спадщини України, формувати дослідницькі та освітні проекти, а також створювати туристичні продукти.

Подібні проекти вже мають значний вплив у світі. Один з найбільших – Europeana, в якому об'єднано цифрові колекції понад 3 000 музеїв, архівів і бібліотек ЄС. Портал надає доступ до понад 50 мільйонів культурних об'єктів, включаючи картини, фотографії, музичні записи та документи [2]. Цей ресурс активно використовується в освітніх і культурних програмах, стаючи інструментом цифрової дипломатії ЄС [3]. Також варто відзначити Google Arts & Culture, що забезпечує доступ до високоякісних зображень мистецтва, інтерактивних VR-турів та освітніх матеріалів. За останніми дослідженнями [4],

такі платформи формують нові механізми створення цінності для культурних інституцій і відкривають глобальну видимість їхніх колекцій. Важливим можна вважати The Getty Provenance Index [5], який є спеціалізованою базою даних про походження мистецьких творів, яка допомагає як науковим дослідженням, так і музейним виставковим практикам.

Цифровізація мистецької спадщини відкриває нові горизонти також для освіти й науки, де в центрі уваги вже не лише збереження чи пошук культурних об'єктів, а формування нових моделей навчання та дослідження. По-перше, цифрові бази мистецьких ресурсів дозволяють створювати відкриті освітні платформи. Вони інтегруються у навчальні програми університетів та шкіл, формують середовище для міждисциплінарної взаємодії - коли культурологія, історія мистецтва й туризмознавство працюють із єдиним цифровим контентом. По-друге, подібні ресурси стають інструментом для академічної мобільності та наукових колаборацій. Дослідники отримують доступ до матеріалів, що фізично знаходяться в інших країнах, і можуть залучати їх у свої роботи без потреби виїзду за кордон. Це особливо важливо для українських вчених в умовах війни, обмежених фінансових і мобільних ресурсів. Третій напрямок - використання GIS-технологій для просторового аналізу культурної спадщини регіонів [6]. Поєднання картографії та цифрових даних дозволяє створювати інтерактивні карти пам'яток і музеїв, виявляти закономірності розміщення мистецьких об'єктів, планувати туристичні маршрути.

Нові технології пошуку мистецьких об'єктів відкривають передусім перспективи для арт-туризму [7], спеціалізованих туристичних маршрутів, що базуються на поєднанні культурних ресурсів і сучасних інновацій. Формування таких турів вимагає міждисциплінарної співпраці:

- фахівців у сфері туризму, які розробляють логістику та забезпечують маркетинг;
- мистецтвознавців і кураторів, які наповнюють продукт культурним змістом;
- цифрових спеціалістів, що працюють із платформами, базами даних та GIS-технологіями;
- туристичного бізнесу, який перетворює напрацювання у комерційно привабливі пропозиції.

Прикладом може бути розробка маршрутів "слідами українського мистецтва у світі", де за основу береться карта з UA View, доповнена авторськими коментарями мистецтвознавців і зручними сервісами планування подорожей. Такі тури можуть охоплювати відвідування музеїв у Відні, Парижі чи Нью-Йорку, де представлені українські художники, із подальшим зануренням у локальну культурну інфраструктуру.

Особливу актуальність ця концепція отримує в умовах повномасштабної війни в Україні, коли мистецький простір переживає трансформаційні зміни [8]. З одного боку, зростає міжнародний інтерес до української культури й мистецтва

як частини глобальної підтримки країни. З іншого - існує серйозна інформаційна прогалина: для іноземних туристів відсутня структурована, доступна та багатомовна база про твори мистецтва, культурну спадщину та сучасні арт-проекти України. У цьому сенсі цифрові платформи можуть виконувати роль "посередника" між культурними ресурсами й туристичним ринком, роблячи спадщину видимою та зрозумілою для зовнішньої аудиторії.

Отже, пошук мистецьких об'єктів у цифровому середовищі виходить за рамки вузькопрофесійних завдань і має потенціал стати потужним інструментом для науки, освіти та туризму. Досвід таких платформ, як UA View, Europeana чи Google Arts & Culture, доводить, що цифровізація культурної спадщини створює нові моделі взаємодії між суспільством, культурними інституціями й туристичною індустрією. Поєднання технологій із міждисциплінарною співпрацею фахівців дозволяє формувати нові арт-тури та культурні маршрути, які базуються на вже існуючих ресурсах, але подаються у сучасній, структурованій і доступній формі. В українському контексті цифрові інструменти мають подвійне значення: вони не лише допомагають популяризувати національну спадщину серед населення країни, але й здатні заповнити інформаційні прогалини та недостатню видимість української культури на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. UA View. (2023). *Ukraine Everywhere project*. Ukrainian Institute. <https://uaview.ui.org.ua>.
2. European Commission. (n.d.). *The Europeana platform*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europeana>.
3. Capurro, C. (2024). *Digital heritage infrastructures as cultural policy instruments*. *International Journal of Heritage Studies*. <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2193401>.
4. Pesce, D., Neirotti, P., & Paolucci, E. (2019). When culture meets digital platforms: value creation and stakeholders' alignment in big data use. *Current Issues in Tourism*, 22(15), 1883–1903. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1591354>.
5. Schich, Maximilian & Huemer, Christian & Adamczyk, Piotr & Manovich, Lev & Liu, Yang-Yu. (2017). Network Dimensions in the Getty Provenance Index. 10.48550/arXiv.1706.02804.
6. Лепетюк, В. Б. (2020). Продукти ГІС-технологій для підвищення туристичної привабливості DESTINATION. Вісник НУ "Львівська політехніка", 4, 55–67. <https://doi.org/10.23939/istcgcap2020.92.055>.
7. Сивенко, А. (2025). Позиціонування арттуризму в загальній структурі туризму. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Географія*, 59-64. <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2025.92-93.8>.
8. Maryna Protas, Natalia Bulavina, Igor Isychenko. (2023). Between Aesthetics and Imagination: The Ongoing Transformations of Ukrainian Art in the Times of the War. *American Journal of Art and Design*, 8(2), 37-45. <https://doi.org/10.11648/j.ajad.20230802.14>.

Яковець М. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

УДК 159.922

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.02>

Харченко Н. В.,
д-р психол. наук, професор кафедри
психології і педагогіки дошкільної освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ

Вступ. Сучасні соціально-економічні умови держави характеризуються зростанням кількості й сили деструктивних впливів на людину, таких як війна, коронавірус, дистанційне навчання, помітним підвищенням стресогенності соціального й природного середовища. У зв'язку з цим, перед особистістю стають складні завдання і виклики, які потребують ефективного й невідкладного реагування на складні життєві стресогенні ситуації. Непідготовлена до стресу особистість набуває деструктивних рис характеру, втрачає смисл життя, зневірюється в собі.

Мета роботи – здійснити аналіз наукових підходів до феномена “стресостійкість”; окреслити його власне розуміння.

Виклад основного матеріалу. У психологічній науці проблема стресостійкості привертає увагу багатьох науковців. Особливий внесок становлять дослідження, що висвітлюють проблеми розвитку стресостійкості (Дж. Грінберг, Т. Дудка, В. Корольчук, Г. Лазос, С. Максименко, А. Міхеева); стресостійкості як складної інтегративної властивості особистості (А. Боднар, Н. Макаренко); складності, суперечливості, недостатності концептуальних і методологічних розробок феномену стресостійкості, її розвитку як запоруки фізичного та психічного здоров'я (А. Міхеева, О. Церковський); резильєнтності як здатності особистості чинити опір стресам та виявляти психічну стійкість (С. Лютар, А. Мастен, Дж. Річардсон, О. Фріборг та ін.); стресостійкості як основи для соціальної взаємодії людини, що характеризується високим рівнем саморегуляції, емоційною стабільністю, психологічною готовністю до стресу (О.Кокун, О. Когут, Л. Сердюк); прагнення особистості вирішувати проблемну ситуацію (О. Камінська); реакції людини на конфлікт через захисні механізми (Л. Назарець); впливу стресу на психомоторну сферу особистості (А.Каррон, В. Морфорд); стресостійкості як полісистемної властивості інтегральної індивідуальності (Н. Бурбан, І. Губенко); вплив воєнних конфліктів на психіку підлітків (Т. Бетанкур, Дж. Коен, М. Веселс).

Результати й обговорення. У науковій літературі дані щодо того, хто вперше ввів поняття "стрес" у науковий обіг різняться. Так, одні джерела зазначають, що термін "стрес" вперше був використаний у 1932 році В. Кенноном у фізіології та психології. У своїх наукових працях він пов'язував зміст зазначеного поняття з

універсальною реакцією "боротись чи втікати". З інших джерел було встановлено, що претенденство на авторство належить Г. Сельє. Вчений за допомогою цього поняття пояснював створення загальної адаптаційної напруги в людському організмі [1, с. 5-6]. Більшість наукової спільноти вважає, що саме з цього моменту й розпочалося наукове дослідження стресу як загального адаптаційного синдрому.

Огляд наукової літератури засвідчив про неоднозначність поглядів учених у визначенні сутності поняття "стрес". Підтвердженням цього є аналіз зазначеного феномену, проведений Н. Бардином, Ю. Жидецьким, Ю. Кіржецьким, Я. Когутом, Н. Пряхіною та ін. На їх думку, стрес – це сильний, несприятливий, негативний на організм людини вплив, який Г. Сельє означив терміном "стресор", а пізніше стали використовувати такі синоніми, як "стрес-фактор", "стрес-чинник", "тригер"; це неспецифічні риси фізіологічних і психологічних реакцій організму людини при сильних екстремальних для неї впливах, що викликають інтенсивні прояви адаптивної активності, і мають на меті підтримку поведінкових дій та психічних процесів щодо вирішення цих стресових реакцій [1]. У XXI столітті Всесвітня організація охорони здоров'я позначила стрес як "епідемію XXI століття у сфері здоров'я". Про це свідчать статистичні дані, наведені Н. Савелюк [2, с. 142].

У більшості визначень стресостійкість розглядається в контексті цілісного процесу адаптації, тому її пов'язують із емоційною стабільністю та емоційною стійкістю. Так, Р. Шевченко визначає стресостійкість як комплексну властивість особистості, що вирізняється необхідною мірою адаптації до дій в екстремальних ситуаціях, сприяє перенесенню інтелектуальних, вольових та емоційних навантажень, обумовлених особливостями професійної діяльності, без відчуття несприятливих наслідків для роботи, свого здоров'я та здоров'я оточення [4, с. 283]. М. Шпак розглядає стресостійкість як здатність особистості протистояти стресу, чинити опір. Стійкість організму до стресу є корисною захисною функцією, яка дозволяє людині успішно адаптуватися до умов навколишнього середовища, протидіяти негативному впливу зовнішніх і внутрішніх стресогенних чинників [5, с. 201]. У цих визначеннях вбачаємо *адаптаційний підхід* до феномена "стресостійкість". Стресостійкість особистості на соціально-психологічному рівні (*соціально-психологічний підхід*) розглядається вченими (Джейн Еверлі (G. Everly), Р. Розенфельд (R. Rosenfeld), Стівен Хобфолл (Stevan Hobfoll) та ін.) як збереження здатності до соціальної адаптації; збереження значущих міжособистісних зв'язків; забезпечення успішної самореалізації, досягнення життєвих цілей; збереження працездатності; збереження здоров'я.

Основним критерієм стресостійкості людини є рівень її спроможності до пристосування у складному і вимогливому світі [3, с. 56].

Такі вчені, як В. Аршинова, В. Генюковська, С. Іванова, О.М. Кокун, В.М. Крайнюк та ін., розглядають стресостійкість не як окрему рису особистості, а як складну систему, що складається із взаємопов'язаних компонентів (когнітивних, емоційних, поведінкових), яка забезпечує здатність людини адаптуватися до стресових факторів і зберігати психічну стабільність. Відтак, будучи прихильниками *системно-інтегративного*

підходу, стресостійкість розглядається науковцями як системно-інтегративна властивість особистості, що складається з таких компонентів:

- психофізіологічна якість – тип, властивість нервової системи;
 - мотивація – сила мотивів, яка значною мірою визначає емоційну стійкість.
- Людина проявляє її різною мірою залежно від того, які мотиви спонукають до активізації. Змінюючи мотивацію, можна, відповідно, збільшити/зменшити стресостійкість;
- емоційний – досвід особистості, накопичений під час подолання негативних впливів екстремальних ситуацій;
 - вольовий – виражається у свідомій саморегуляції дій відповідно до ситуації;
 - інформованість – професійна підготовленість і готовність особистості до виконання тих або тих завдань;
 - інтелектуальний – оцінювання і визначення умов ситуації, прогнозування її можливих змін, прийняття рішень про способи дій [6]

Висновки. Отже, в руслі системно-інтегративного підходу, стресостійкість розглядаємо як багатогранну й інтегральну властивість особистості в комплексі тісно взаємопов'язаних якостей – інтелектуальних, когнітивних, емоційних і особистісних, які забезпечують людині здатність витримувати значні розумові, фізичні, вольові й емоційні навантаження, ефективно протистояти впливу стресових факторів, зберігати психічну рівновагу та успішно діяти в складних, напружених умовах, не втрачаючи контроль над ситуацією, зберігаючи спроможність дієвого функціонування у стресогенних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.
2. Савелюк Н. Переживання стресу в умовах війни : досвід українського студентства. Психологія : реальність і перспективи : збірник наукових праць РДГУ. Випуск 18. 2022. С. 141-152.
3. Титаренко Т. М. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій: навч. посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. К.: Міленіум, 2011. 272 с.
4. Шевченко Р. М. Стресостійкість як чинник професійної діяльності жінок-управлінців: структурнокомпонентний аналіз. Актуальні проблеми психології. Т. IX, вип.10. 36. наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2020. С. 280–287.
5. Шпак М. М. Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень. Вип. 39. С. 199–203. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27825>.
6. Терещенко А.О., Дзюбо Л.В. Психологічні особливості переживання стресових ситуацій у молодших школярів. Соціально-психологічні технології розвитку особистості: зб. наук. праць за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Херсон, 22 квітня 2021 р.), Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 402–404. <https://surl.li/sdzmsp>.

Яремчук О. Б.,

УДК 37:1]:004.9

аспірант кафедри філософії, соціології та
політології імені професора Валерія Скотного,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, м. Дрогобич

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Глобальна цифровізація оголила існуючі проблеми сучасності, винесла їх на поверхню, сприяючи як цивілізаційному розвитку людства, так і породжуючи небезпеки та загрози на особистісному й соціальному рівнях. Але попри різні точки зору, існує спільне розуміння того, що цей процес є об'єктивною й неминучою тенденцією розвитку освіти в умовах сучасності. І якщо, як вважають дослідники, у економічній сфері низка аспектів, пов'язаних із її впливом, достатньо вивчені, але щодо сфери освіти виникає багато питань, які чекають свого філософського обґрунтування.

Особливістю філософської думки є поліфонічне бачення освітнього простору в епоху цифрових змін: від культурно-антропологічного й аксіологічного до гносеологічного й методологічного аналізу. Визначення методологічних принципів дослідження вимагає "врахування стану сучасної філософії, який характеризується низкою переворотів: гуманістичним, антропологічним, екологічним (у тому числі – екології культури, цінностей), постіндустріальним, постмодерністським, комунікативним, онтологічним, аксіологічним, синергетичним, холістичним тощо" [3, с. 79].

Серед багатьох підходів і принципів дослідження сучасної освіти ми виокремлюємо такі: філософсько-антропологічний, діалектичний, системний та структурно-функціональний, філософсько-релігійний, феноменологічний, герменевтичний, аксіологічний, культурологічний, синергетичний. Педагогічний дискурс уможливорює утримання філософської рефлексії стосовно понять освіта, педагогічний процес в будь-який суспільно-історичний період. На жаль, формальні межі запропонованих матеріалів не дають змоги заглибитись у зміст кожного із зазначених методологічних підходів, тому зупинимось на деяких із них.

Найголовніше, на наш погляд, в дослідженні цифрової трансформації освіти – це усвідомлювати антропологічний вимір. Аналіз будь-якої проблеми, яка містить техногенний фактор, наголошує О. Ткаченко, переходить у дискусію про сутність людини, сенс і межі її діяльності [5, с. 66]. І навпаки, дослідження технології поза її антропологічною та соціокультурною сутністю гальмує розробку всезагального наукового поняття технології [4, с. 136]. Саме *філософсько-антропологічний підхід* дозволяє виявити внутрішні суперечності цифровізації – між розвитком технологій і збереженням людяності, між оптимізацією навчальних процесів і потребою в глибинному осмисленні знання; відкриває простір для критичної рефлексії щодо цінностей, які стоять за технологічними змінами. Такий підхід

актуалізує сутність освіти як шлях саморозвитку, взаєморозуміння та діалогічного становлення суб'єкта в умовах впровадження новітніх технологій. Крім того, використання філософсько-антропологічного аналізу дає змогу виокремлювати низку ризиків в освітньому процесі. Серед них – загроза формування особистості з редукованою, "одновимірною" свідомістю, яка зумовлена звуженням когнітивного горизонту; руйнування світоглядної цілісності особистості під впливом фрагментарного та швидкоплинного цифрового контенту. Особливе занепокоєння викликає ймовірність трансформації ролі педагога, що зводиться до функцій технічного посередника, а в деяких випадках – до повної заміни його цифровими пристроями та програмним забезпеченням на основі штучного інтелекту. Не менш суттєвим є ризик домінування "технократів-розробників" над змістовним наповненням освіти, що може спричинити відчуження гуманітарного ядра освітнього процесу.

Діалектичний підхід сприяє розгляду сутнісних вимірів освітнього процесу під кутом зору критичної рефлексії стосовно перекручених форм його реалізації за умов експансії новітніх технологій. Така позиція вкрай необхідна сьогодні, коли системний вплив цифрових технологій на людину, "звуження" людини до елементу технологічної системи дозволяє їй залишатися істотою розумною, але позбавляє свободи бути моральною, бачити Людину в собі та інших. По великому рахунку, необхідно постійно боротись за цілісність та повноту людини, що співпадає із завданням зняття відчуження. Діалектика іманентно вимагає "перебування-на-шляху, знаходження себе в дорозі, у "силових лініях" цього всезагального розвитку. Лише в цій ситуації перебування-на-шляху з нами і відбувається щось суттєве – самозміна, саморозвиток" [1, с. 12]. Ми підтримуємо В. Возняка, який переконаний в тому, що теорія діалектики є основою філософсько-педагогічного дискурсу як аналітики сутнісних вимірів освітнього процесу під кутом зору критичної рефлексії стосовно перекручених форм його реалізації за умов експансії новітніх технологій [2].

Застосування *системного та структурно-функціонального підходу* уможливорює осмислити систему освіти як динамічну цілісність, у якій зміни окремих елементів спричиняють глибокі зсуви у функціонуванні всієї структури. Такий підхід є методологічно продуктивним для вивчення змін, пов'язаних із глобальною цифровізацією, яка дедалі більше трансформує природу суб'єктів, знання, комунікації й освітнього простору загалом. У межах структурно-функціонального аналізу також окреслюються фундаментальні виклики для сучасної освіти: зниження рівня суб'єктності, формалізація взаємодії, фрагментація знань, залежність від технічних систем, знецінення світоглядної складової, тобто зведення освіти до функціонального алгоритму.

Феноменологічна перспектива дає підстави зрозуміти людський досвід як втілений, ситуативний і спрямований на світ. Цифрові технології, проникаючи в освітнє середовище, змінюють не лише доступ до знань, а й структуру переживання навчального процесу, форми залученості, просторово-часове відчуття присутності. Зокрема, втілене розуміння технологій, сформоване на

основі феноменології тілесності Моріса Мерло-Понті, а також розкриття її потенціалу для трансформації вищої освіти через робоче поняття "втіленого екрана" веде до усвідомлення студента як втіленої та соціально вкоріненої особистості. У такому баченні освіта постає не як передача інформації, а як подія зустрічі, в якій студент не просто отримує знання, а формує себе як суб'єкта у тілесному та комунікативному вимірі. Феноменологічна перспектива допомагає побачити, що цифрова освіта – це не лише набір онлайн-курсів і платформ, а глибинна зміна способу присутності суб'єктів: їхньої здатності до співпереживання, інтенційної спрямованості на Іншого, здатності творити міжсуб'єктивний простір. У цьому контексті головне питання: чи здатна цифрова освіта зберігати та відтворювати цю онтологічну подію зустрічі?

Герменевтична методологія є невід'ємною складовою філософсько-педагогічного дослідження, особливо в контексті осмислення антропологічних і ціннісних вимірів цифровізації освіти. Вона дає змогу не просто описувати зміни, а тлумачити їхній глибинний смисл, з урахуванням культурного, історичного, інтерсуб'єктивного контексту, виявити зміни в досвіді учителя й учня в умовах віртуалізованого освітнього простору, в якому живий діалог часто замінюється цифровими інтерфейсами, а міжособистісне розуміння – алгоритмічною взаємодією. Крім того, герменевтика відкриває можливість до критичної рефлексії над мовою освіти: поняття "знання", "навчання", "суб'єкт", "розвиток", "взаємодія" набувають нових інтерпретацій у цифрову епоху. Дослідник, який працює в герменевтичній парадигмі, не приймає ці поняття як самоочевидні, а намагається з'ясувати, як змінюється їхній зміст, в яких дискурсах вони функціонують, і які смисли через них передаються учасникам освітнього процесу.

Важливою складовою методологічної стратегії постає *аксіологічний підхід*, що дає підґрунтя виявити й проаналізувати ціннісні засади та виклики, пов'язані з цифровими змінами у царині освіти. Цей підхід ґрунтується на розумінні освіти не лише як інституціоналізованої передачі знань, а передовсім як сфери формування, збереження і трансляції цінностей, завдяки яким відбувається становлення особистості як духовно-морального суб'єкта. Аксіологічний підхід є засобом виявлення смислів і цілей цифровізації освіти, що не зводяться до технічного вдосконалення або підвищення продуктивності. Він допомагає виявити ціннісні імплікації цифрових технологій, вбудованих у освітній простір, а також забезпечує можливість формулювання критично-виважених орієнтирів розвитку освіти, які б не суперечили гуманістичним основам педагогіки. Концептуалізація аксіології освіти безпосередньо пов'язана з концепціями філософської антропології, феноменології, діалектики як логіки та теорії пізнання. Крім того, аксіологічний підхід тісно поєднується з іншими методологічними стратегіями, зокрема з феноменологічною та герменевтичною, які акцентують увагу на досвіді суб'єкта, розумінні його дії, смислотворчості та тілесно-соціальної вкоріненості.

Культурологічний підхід, по-перше, спонукає розглядати глобальну цифровізацію не лише як технологічну трансформацію, а як культурно–історичний процес, що переосмислює смисли, символи та ціннісні орієнтації. По-друге, він інтегрує культуру, наукові знання і духовний досвід людства в зміст освіти. По-третє, культурологічний підхід орієнтує систему освіти на діалог людини з культурою як її творця і суб'єкта, здатного до культурного розвитку. Отже така методологічна зорієнтованість пов'язана з тим, що культурні смисли освіти – це і є людські смисли. Отже, культурологічний підхід є не лише описовою, а й критично–оцінною рамкою, що допомагає комплексно дослідити становище людини, розкрити виклики й можливості, які постають перед освітнім простором.

Підводячи підсумок, зазначимо, що в дослідженнях сучасної освіти та розв'язанні її суперечливих тенденцій нагальною залишається потреба використання потенціалу філософських методологічних підходів. Особливо в умовах реалій українського суспільства, коли філософія, як ніколи, повинна доводити значимість своєї присутності та дієвості. Тільки за таких умов можливі об'єктивні відповіді на запитання: Які нові екзистенційні виклики очікують людину? Які небезпеки чатують на неї в процесі сучасних цифрових трансформацій? У який спосіб нова парадигма цифрової освіти здатна змінити людину? Чи можливо, щоб новітні технології не перетворювалися на засіб змертвіння творчих потенцій особистості?

Список використаних джерел

1. Возняк В.С. Діалектика як адекватна логіка осмислення реалій людського буття. Різноманітні філософські дискурси нашого сьогодення : матеріали звітної наукової конференції викладачів та аспірантів кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного ДДПУ імені Івана Франка (2022 рік). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2023. С. 9–19.
2. Возняк В.С. Значення класичної діалектики для педагогіки. Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія "Філософія". 2021. Вип. 42. С. 87–103.
3. Ліпін М. В. Освіта і влада в соціально-культурних викликах інформаційного світу: дисертація на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук : спец. 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії. 2020. URL: <https://surl.li/ymbewe> (дата звернення: 23. 01. 2025).
4. Муратова І.А. Технологія: універсалізація та уніфікація соціального буття : монографія. Київ: "Міленіум", 2019. 352 с.
5. Ткаченко О.А. Традиція і антропологічні виклики новітніх технологій : монографія. Дрогобич : ТЗОВ "ТРЕК ЛТД", 2024. 396 с.

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Bai, Q.,

PhD student, Department
of International Economics,
National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute", Kyiv

Kukharuk, A.,

PhD in Economics, Associate professor,
Department of International Economics,
National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute", Kyiv

УДК 330.3:339.5

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.01>

**INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF
INNOVATION-ACTIVE ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF GLOBAL
TRADE CHAIN TRANSFORMATION: THE EXPERIENCE OF CHINA**

The global economy has been undergoing profound structural changes in recent years. The intensification of protectionist measures, trade conflicts and growing geopolitical tensions have created new challenges for national economies and businesses. The most striking example is the escalation of trade disputes between China and the United States, which lasted from 2018 to 2023 and had far-reaching consequences for international production chains. Previous research by the authors, as well as analysis of scientific sources, in particular [1-3], made it possible to identify directions for further transformations in this area.

The increase in US tariffs on Chinese products forced many companies to look for new solutions: part of the production capacity was transferred to countries in Southeast and South Asia, in particular to Vietnam and India. This made it possible to reduce costs and avoid the direct impact of tariff barriers. At the same time, it should be emphasised that the process of "deindustrialisation of China" did not take place. On the contrary, the country has retained key positions in high-tech industries such as electronics, mechanical engineering and telecommunications, where the combination of production scale, infrastructure and skilled labour creates unique competitive advantages.

For Chinese companies, competitiveness is no longer just about price factors. With tariff barriers and technological restrictions in place, the focus has shifted to innovation, flexibility and the ability to quickly restructure business models. This process can be described as a transition from a "cost economy" to an 'opportunity economy,' where success is determined by the ability of companies to integrate into global value chains at a new level of quality.

Chinese companies have increased their investment in research and development, especially in areas subject to US sanctions. For example, in the semiconductor industry, R&D spending increased by 25% in 2020. Huawei has begun developing its own chips and is actively investing in the creation of new technology platforms, including 5.5G. This proves that the ability to innovate is becoming a key factor in long-term competitiveness.

In response to restrictions on access to the American market, companies are reorienting themselves towards countries in Asia, Africa and Europe. Haier is implementing a "3-in-1" localisation strategy (production, R&D, marketing), opening factories and research centres in Vietnam, Thailand and Indonesia. Xiaomi is successfully developing not only the smartphone market, but also financial and corporate services, creating a more sustainable business model.

Companies are investing in the development of digital supply management platforms, creating alternative routes and diversifying their supplier base. This reduces dependence on a single source of risk and provides greater resilience in the event of shocks. This approach is consistent with the theory of minimising transaction costs, where the efficiency of resource flows plays a key role.

Chinese companies are increasingly working to build their own brands with global positioning. For example, Haier is adapting its products to cultural and religious characteristics (Halal certification) in Southeast Asian countries, which allows it to quickly capture new consumer segments.

China's experience shows that, even with external restrictions, companies with innovative potential not only withstand competitive pressure but also find new opportunities for growth. It is also important that trade conflicts have stimulated Chinese companies to modernise internally – improving efficiency, digitising business processes and strengthening quality control. This confirms the thesis that external challenges can serve as an impetus for innovative renewal of enterprises.

For innovation-active enterprises seeking to establish themselves in the global market, the following become strategically important: increasing investment in R&D, developing new markets and customer segments, building strong brands, and integrating into international scientific, technological, and business networks. Thus, the experience of Chinese companies is a telling example of how external challenges can be transformed into drivers of development. For developing countries, this case study can serve as a basis for forming their own strategies to increase the international competitiveness of innovation-oriented enterprises.

References

1. Alfaro L., Chor D. Global supply chains: The looming "Great reallocation" (NBER Working Paper No. 31661). National Bureau of Economic Research, 2023. URL: <https://doi.org/10.3386/w31661> (Accessed 10.08.2025 p.).
2. Kratz, A., Piper, L. and Bouchaud, J. China and the Future of Global Supply Chains. *Rhg.com*. 2025. URL: <https://rhg.com/research/china-and-the-future-of-global-supplychains> (Accessed 15.08.2025 p.).
3. Luo C., Wang N. U.S.-China trade frictions and supply chain reconstruction: Perspective from indirect links. *Journal of International Money and Finance*. 2025. № 151. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2024.103256> (Accessed 11.08.2025 p.).

Оліховська М. В.,

УДК 330.332+338.22:658

канд. екон. наук, доцент, завідувач
кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна
Академія управління персоналом", м. Львів

Томашівський М. О.,

старший викладач кафедри
менеджменту, економіки та туризму,
Львівський інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна
Академія управління персоналом", м. Львів

Максимек М. А.,

здобувач вищої освіти,
Львівський інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна
Академія управління персоналом", м. Львів

Фурманець Є. Г.,

здобувач вищої освіти,
Львівський інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна
Академія управління персоналом", м. Львів

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиційна діяльність підприємства тісно пов'язана з його поточним станом, динамікою його розвитку та прийнятими раніше управлінськими рішеннями. Інвестиції можуть стати для суб'єкта господарювання як джерелом додаткового фінансування, так і діяльністю, пов'язаною з ризиками.

Впровадження інвестицій у господарську діяльність важливий крок для перспектив подальшого розвитку будь-якого підприємства. Така діяльність тісно пов'язана з процесом формування стратегічного бачення розвитку підприємства, формування його стратегії, визначення мети та постановки цілей. Кожен інвестиційний проєкт унікальний та не схожий на інші та інвестиційна діяльність кожного окремого підприємства буде так само відрізнятися від усіх інших. За таких умов до побудови ефективної системи управління інвестиційною діяльністю важливо забезпечити індивідуальний підхід.

Збутова діяльність є ключовою складовою комерційного успіху будь-якої організації, адже саме від ефективності реалізації продукції залежить рівень доходів, рентабельність та стабільність бізнесу. В сучасних умовах динамічного ринку, високої конкуренції та змін у споживчих преференціях покращення збутової діяльності стає пріоритетним завданням управління.

Проте, не зважаючи на велику кількість проведених досліджень, все ж аналіз підходів до процесу управління інвестиціями та його вплив на загальну систему менеджменту суб'єкта господарювання залишається актуальним питанням. Усе вище зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань кваліфікаційної роботи.

Мета наукового дослідження: дослідження теоретичних засад інвестиційної та збутової діяльності організацій для пропозицій заходів удосконалення функціонування підприємств.

У період пізнього меркантилізму особливої популярності набувають процеси інвестування, адже вважалося, що чим більше коштів і цінних металів вкладати у виробництво, тим більший дохід можна отримати. Зростає інтерес до залучення іноземних інвестицій як додаткових фінансових потоків для збільшення національного капіталу [3, с. 7–8].

Бреус С.В., Денисенко М.П. теж вважають, що вагомий внесок у розвиток інвестиційних механізмів зробили капіталісти, зокрема представники англійської економічної школи. У працях Адама Сміта інвестиції розглядалися як допоміжне джерело державного доходу, що сприяє формуванню національного багатства. Він також порівнював інвестиції та заощадження, фактично ототожнюючи їх [2, с. 7].

Воловик Д.В., Демчук Н.І. зазначає, що: "Марксистки розглядали інвестиції як похідні від додаткових накопичень, що, на їхню думку, сприяли зростанню класової нерівності. Карл Маркс вважав, що капіталісти заощаджують кошти винятково для подальшого інвестування з метою отримання ще більших прибутків. Пізніше марксистки зазначали, що залучення іноземних інвестицій робить економіку залежною від інших держав, які, використовуючи інвестиційні механізми, можуть впливати на окремі сфери її функціонування" [5].

Як зазначали Войнаренко М.П., Бушовська Л.Б: "У другій половині XIX ст. формується новий підхід – маржиналізм (неокласична теорія), заснований на законах спадної граничної корисності". Його представники встановили пряму залежність між інвестуванням та ефективністю виробництва, а також визначили, що на інвестиційні процеси впливає низка факторів. Інвестиційні витрати почали розглядати не лише як спосіб накопичення капіталу для отримання прибутку, а й

як соціально значущий інструмент, що може сприяти вирішенню суспільних проблем. Поступово підхід до аналізу інвестицій набуває рис сучасного [4].

Інституціоналізм визначає пріоритетними в економічній системі національні інтереси. Під впливом глобалізації інвестиційні можливості виходять за межі окремої країни, що сприяє розвитку транснаціональних економік і корпорацій. Інвестиції стають водночас інструментом зміцнення національної економіки та засобом посилення впливу економік інших держав на внутрішні процеси країни [1].

Пропонуємо напрями удосконалення інноваційної діяльності для підприємства:

- впровадження сучасних методів оцінки інвестиційних проєктів (NPV, IRR, DCF, сценарний аналіз);
- використання портфельного підходу та диверсифікації ризиків;
- цифровізацію інвестиційного планування та моніторингу;
- залучення альтернативних джерел фінансування (венчурний капітал, краудфандинг, державно-приватне партнерство);
- інтеграцію інноваційної та інвестиційної стратегій організації [6].

Таким чином, удосконалення інвестиційної діяльності забезпечує підвищення ефективності використання капіталу, мінімізацію ризиків і сталий розвиток організації на довгострокову перспективу.

Попри різноманітність окремих завдань, головною метою збутової політики є забезпечення максимальної доступності товарів і послуг для споживачів. Для цього необхідно:

- дослідити потреби цільового ринку та оцінити його ємність;
- обрати ефективні методи просування продукції для різних товарних груп і сегментів ринку;
- сформувати оптимальну систему збуту;
- визначити найбільш результативні канали розподілу.

Збутова політика повинна бути орієнтована на досягнення таких показників ефективності [2, с. 104]:

1. отримання прибутку в поточному та майбутніх періодах;
2. максимальне задоволення платоспроможного попиту споживачів;
3. довготривалу ринкову стійкість і конкурентоспроможність продукції;
4. формування позитивної репутації та громадського визнання компанії.

Таким чином, збутова політика, що включає комплекс цілей, завдань та елементів збуту, має бути складовою бізнес-концепції підприємства. Недостатньо ефективне управління збутом призводить до негативних наслідків: переповнення складів, виникнення неплатежів, нестачі оборотних коштів для закупівлі сировини та, як наслідок, зупинки виробництва [7].

Вважаємо, що потенційні шляхи покращення збутової діяльності для організації може бути:

- впровадження CRM-систем для управління клієнтською базою та аналітики продажів;
- розширення каналів збуту (онлайн-торгівля, маркетплейси, франчайзинг, партнерські програми);
- оптимізація логістики та складських процесів для зниження витрат і скорочення термінів доставки;
- розвиток персоналізованих програм лояльності та сервісного обслуговування клієнтів;
- впровадження системи KPI та мотивації для підвищення ефективності роботи відділу збуту.

Таким чином, удосконалення збутової діяльності дозволяє організації не лише збільшити обсяг продажів та прибутковість, але й зміцнити позиції на ринку, підвищити лояльність клієнтів та забезпечити сталий розвиток.

Список використаних джерел

1. Боярко І.М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. Актуальні проблеми економіки. 2018. № 7. С. 90-99.
2. Бреус С.В., Денисенко М.П. Фінансування інвестиційної діяльності у контексті управління інвестиціями: безпековий підхід. Фінанси, грошовий обіг і кредит. 2022. № 4. С. 99-107.
3. Варченко О.М., Липкань О.В. Методичні підходи до оцінки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2022. № 3-4. (62). С. 29-38.
4. Войнаренко М.П., Бушовська Л.Б. Інвестиційна діяльність як об'єкт управління. Економіка: реалії часу. 2015. № 5 (21). С. 40-44.
5. Воловик Д.В., Демчук Н.І. Особливості і оцінка інвестиційної діяльності підприємств. Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. 2014. Вип. 22. С. 335-339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2014_22_77.
6. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Г. В. Савицька. - Київ : "Знання", 2017. - 668 с. - (Вища освіта XXI століття).
7. Шконова, О. М. Маркетингова товарна політика : навч. посібник / О. М. Шконова. - К., МАУП, 2003. - 157 с.
8. Шпилик, С. Управління збутовою діяльністю підприємства / С. Шпилик // Галицький економічний вісник. - 2012. - №4(37). - С. 88-95.

Степанець І. О.,

УДК 338.48

канд. геогр. наук, доцент

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.10>

кафедри країнознавства та туризму,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

Лола М. А.,

бакалавр, випускник

кафедри країнознавства та туризму,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙНУ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

Технології блокчейну, як специфічної децентралізованої бази даних, набирає обертів у напрямку цифровізації економіки та розвитку електронної комерції. Їхнє застосування не оминуло туристичну індустрію, адже дозволяє забезпечити прозорість транзакцій до спрощення процесів бронювання та підвищення безпеки даних. Блокчейн стрімко розвивається, відкриваючи нові можливості для трансформації туризму. У даній публікації проаналізовані туристичні сервіси, які реалізують туристичні продукти та послуги з використанням технологій блокчейну.

Travala - онлайн-агентство подорожей, що використовує блокчейн для в основі своєї діяльності. Компанія декларує свою місію як синергію технологій децентралізації та індустрії гостинності. Сервіс засновано у 2017 році. Платформа має співпрацю з понад 2 мільйонами локацій в 230 країнах світу. Ресурс пропонує бронювання нового покоління завдяки токенізованим стимулам та гарантіям цінової переваги на ринку, зокрема і кешбек AVA, у порівнянні з традиційними системами бронювання. До використання доступні понад 100 провідних світових криптовалют. Сервіс пропонує понад 3 мільйони туристичних продуктів, включаючи проживання, авіаквитки та активності. Travala є конкурентом традиційних платформ для бронювання, таких як Booking чи Airbnb. Конкурентоспроможність сервісу базується на таких перевагах, як зменшення комісії для готелів, що дозволяє знизити ціну для споживачів туристичних послуг. Платформа не додає сервісні збори чи податки на етапі оплати, на відміну від традиційних систем бронювання, які використовують приховані додаткові сервісні збори, що підвищує фінальну ціну послуг у порівнянні з початково заявленою на сайтах. Оплата криптовалютами дозволяє зменшити комісійні за транзакції. Варто зазначити, що такі платіжні системи як Visa, Mastercard встановлюють 2-5% комісії за

обробку, тоді як криптовалютні транзакції є дешевшими. Використання смарт-контрактів Travalala сприяє автоматизації бронювань і платежів, що зменшує видатки на адміністрування, підтримку персоналу та серверів.

LockTrip - успішна блокчейн-платформа для бронювання туристичних послуг, таких як бронювання готелів та апартаментів, авіаквитків посередників та з економією 60%. На відміну від конкурентів, є досить нішовою компанією на ринку. Особливості сервісу полягають у його повній децентралізації. LockTrip має менший асортимент послуг, адже більш сконцентрований на закладах розміщення. Модель ціноутворення на платформі має унікальний стиль зворотного аукціону – готелі змагаються, щоб запропонувати найнижчі тарифи. однак, основну дохідну частину платформи складає не комісія за її використання, а власний токен – LOC. Кожна транзакція із застосуванням даного токєну призводить до зменшення їхнього обігу, що збільшує його цінність. Таким чином LockTrip продають свої токєни на біржах. LOC – це відносно невеликий токен з точки зору ринкової капіталізації та обсягу. Він має дефляційний механізм спалювання, пов'язаний з бронюваннями, що є унікальним, але низька ліквідність означає, що ціна може бути волатильною та важко легко вийти з позицій. Також компанія ввела можливість для користувачів оформити підписку LockTrip Prime вартістю \$10 на місяць. Крім переваг платформа має також і ряд недоліків, пов'язаних з прозорістю та технічними збоями оплати.

Крім систем бронювання туристичних платформ нового покоління, які повністю базуються на децентралізованих базах даних, технології блокчейну впроваджують традиційні гравці туристичного бізнесу. Гарним прикладом приватного блокчейну є **TUI Bed-Swap**. Особливість сервісу полягає у обмеженому колі споживачів - працівників туроператора. У контексті цифрової трансформації глобального туристичного сектору показовим є кейс компанії TUI Group – одного з провідних світових туроператорів, що здійснює діяльність у понад 100 країнах та управляє власною інфраструктурою, зокрема готелями, авіаперевізниками, круїзними лайнерами та туристичними агентствами. В умовах високої операційної складності TUI зіткнулася з критичними викликами в управлінні готельним фондом, зумовленими фрагментацією інформаційних систем і відсутністю єдиного механізму синхронізації даних між внутрішніми платформами компанії, зовнішніми турагентствами та онлайн-агрегаторами. Це призводило до затримок в оновленні інформації про доступність номерного фонду, дублювання бронювань та загального зниження ефективності розподілу ресурсів у пікові періоди.

Попри обмежену публічність ініціативи порівняно з блокчейн-проєктами, орієнтованими на кінцевого споживача (наприклад, Travalala або KrisPay), випадок TUI має стратегічне значення як зразок ефективного застосування розподілених технологій у корпоративному середовищі. Він демонструє потенціал блокчейну не лише як фінансового інструменту, а й як інфраструктурної технології нового

покоління, здатної забезпечити підвищення прозорості, надійності та операційної стійкості складних багатосторонніх систем управління.

KrisPay - інноваційна програма лояльності, запущена авіакомпанією Singapore Airlines у 2018 році. Її суть полягає у тому, що милі (які збираються завдяки звичайній програмі лояльності KrisFlyer) можна конвертувати у в цифрову валюту KrisPay. Конвертація відбувається миттєво через додаток, а милі записуються як токени в блокчейні. Транзакції обробляються також через блокчейн, що забезпечує безпеку й прозорість для всіх сторін. Згодом, цю цифрову валюту можна використовувати у компаніях-партнерах Singapore Airlines, саме: кав'ярні, заправки, таксі, тощо. Завдяки такому інноваційному рішення авіакомпанія досягла поставленої цілі: збільшила загальний відсоток використання миль.

Технології блокчейну активно інтегруються в туристичну індустрію, сприяючи її трансформації. Вони відкривають нові можливості для забезпечення прозорості, безпеки та ефективності в управлінні процесами. Блокчейн значно спрощує процеси бронювання, платежів та верифікації документів. Також дані інструменти дозволяють створювати децентралізовані платформи для обміну даними між туристами, готелями, авіакомпаніями та іншими стейкхолдерами галузі, що може значно здешевити вартість туристичних послуг і зробити їх більш доступними для різних категорій населення. Загалом, блокчейн є технологією, яка здатна змінити формат індустрії гостинності на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Smyrnov I.H., Hryniuk D.Yu., Tiunov V.A., Stepanets I.O. The phenomenon of digitalization and practical experience in preserving the cultural heritage of Ukraine during the enemy invasion. / I.H. Smyrnov, D.Yu. Hryniuk, V.A. Tiunov, I.O. Stepanets // *Moderní aspekty vědy: XXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie* / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. – Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. – С. 527–540. – UDC 001.32: 1/3] (477) (02). – Режим доступу: <http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/mono-22.pdf> – Дата звернення: 13.06.2025.
2. Travalat. Онлайн-агентство подорожей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.travalat.com> – Дата звернення: 11.04.2025.
3. LockTrip. Платформа для бронювання туристичних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://locktrip.com> – Дата звернення: 11.04.2025.
4. TUI Group relies on blockchain and COCUS. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cocus.com/en/tui-group-relies-on-blockchain-and-cocus> – Дата звернення: 11.04.2025.
5. Singapore Airlines' blockchain-based loyalty program takes off. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coindesk.com/uk/markets/2018/07/25/singapore-airlines-blockchain-based-loyalty-program-takes-off> – Дата звернення: 11.04.2025.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України "Ніжинський агротехнічний
інститут", м. Ніжин

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.11>

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ

Щоб здійснювати комерційну діяльність підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це ресурси, що можуть бути використані більше одного разу у виробничому процесі, і експлуатація яких, як очікується, перевищує один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) списується у витрати частинами за допомогою амортизації. Її обчислюють за різними методами. Наприклад, можна амортизувати необоротні активи за оберненим методом на основі чистого доходу від реалізації товарів.

Товари – це матеріальні цінності, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу [1].

Рух товарно-матеріальних цінностей, що надійшли на підприємство з метою продажу показують на рахунку 28 "Товари".

До нього передбачені такі субрахунки: 281 "Товари на складі", 282 "Товари в торгівлі", 283 "Товари на комісії", 284 "Тара під товарами", 285 "Торгова націнка", 286 "Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу" [2; 3].

Доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [4; 5].

Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів обчислюється як різниця між доходом від реалізації товарів і наданими знижками, доходами, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податками і зборами.

Чистий дохід (виручку) від реалізації товарів можна використовувати в якості бази для формування відповідного оберненого методу амортизації необоротних активів.

Інформацію про дохід (виручку) від реалізації товарів підприємства торгівлі та інші організації обліковують на субрахунку 702 "Дохід від реалізації товарів" рахунку 70 "Доходи від реалізації".

У кредиті субрахунку 702 відображається збільшення (одержання) доходу, у дебеті – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 "Перестрахування"); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати" [2; 3].

Розрахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації товарів робиться із попереднього прорахунку методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації товарів, і потім суми проставляються у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній тощо.

За видами чистого доходу від реалізації товарів, і по субрахунках до рахунку 28 "Товари" можна застосовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів, а саме на основі: 1) чистого доходу від реалізації товарів на складі; 2) чистого доходу від реалізації товарів в торгівлі; 3) чистого доходу від реалізації товарів на комісії; 4) чистого доходу від реалізації тари під товарами; 5) чистого доходу від торгової націнки; 6) чистого доходу від реалізації необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу і т. п.

При обчисленні чистого доходу (виручки) від реалізації товарів користуються формулою:

$$\text{ЧД(В)РТ} = \text{Д(В)РТ} - \text{НД} - \text{ДДНК(П)} - \text{П} - \text{З}, \quad (1)$$

де: ЧД(В)РТ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів; Д(В)РТ – дохід (виручка) від реалізації товарів; НД – надані знижки; ДДНК(П) – доходи, що за договорами належать комітентам (принципалам); П – податки; З – збори.

Річну суму амортизації за методом на основі чистого доходу від реалізації товарів розраховують як добуток вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) і коефіцієнта амортизації, який підраховують діленням чистого доходу від реалізації товарів за відповідні періоди на плановий обсяг чистого доходу від реалізації товарів за увесь період.

Нарахування амортизації необоротних активів за методом на основі чистого доходу від реалізації товарів здійснюють за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА}, \quad (2)$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$КА = ОЧДВРТ : ПОЧДВРТ, \quad (3)$$

де: ОЧДВРТ – плановий або фактичний обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації товарів за окремі періоди; ПОЧДВРТ – плановий обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації товарів за увесь період.

Обраховувати амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого доходу від реалізації товарів можна також за іншим варіантом:

$$СА = ОЧДВРТ \times КА; \quad (4)$$

$$КА = (ПВ - ЛВ) : ПОЧДВРТ. \quad (5)$$

Порахувати амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого доходу від реалізації товарів можна двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Розрахуємо на прикладі амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі чистого доходу від реалізації товарів.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 132000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Звідси, вартість, що підлягає амортизації, становить 131000 грн ($132000 - 1000 = 131000$).

Прогнозується протягом терміну корисної експлуатації необоротних активів отримати 324000 грн чистого доходу від реалізації товарів, у т. ч.: у 1-му році – 84000 грн, у 2-му році – 77000 грн, у 3-му році – 65000 грн, у 4-му році – 58000 грн, у 5-му році – 40000 грн.

Обрахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2592 ($84000 : 324000 = 0,2592$), за 2-й рік – 0,2377 ($77000 : 324000 = 0,2377$), за 3-й рік – 0,2006 ($65000 : 324000 = 0,2006$), за 4-й рік – 0,1790 ($58000 : 324000 = 0,1790$), за 5-й рік – 0,1235 ($40000 : 324000 = 0,1235$).

Прорахунок 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від реалізації товарів відображено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

**Нарахування амортизації необоротних активів
за методом на основі чистого доходу від реалізації товарів
(1-й спосіб – від первісної (початкової) вартості необоротних активів)**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації товарів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	131000	84000	0,2592	33955
2	131000	77000	0,2377	31138
3	131000	65000	0,2006	26279
4	131000	58000	0,1790	23449
5	131000	40000	0,1235	16179
х	Разом	324000	1	131000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 2

**Нарахування амортизації необоротних активів за
оберненим методом на основі чистого доходу від реалізації товарів
(1-й спосіб – від первісної (початкової) вартості необоротних активів)**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації товарів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	131000	40000	0,1235	16179
2	131000	58000	0,1790	23449
3	131000	65000	0,2006	26279
4	131000	77000	0,2377	31138
5	131000	84000	0,2592	33955
x	Разом	324000	1	131000

Джерело: авторська розробка.

З даних таблиць 1 і 2 можна стверджувати, що використання 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від реалізації товарів забезпечує абсолютне списання вартості необоротних активів протягом строку їх корисної експлуатації.

Обрахунок простого і оберненого методів на основі чистого доходу від реалізації товарів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів наведено в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

**Нарахування амортизації необоротних активів за методом
на основі чистого доходу від реалізації товарів (2-й спосіб – від
залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації товарів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	131000	84000	0,2592	33955
2	97045	77000	0,2377	23068
3	73977	65000	0,2006	14840
4	59137	58000	0,1790	10586
5	48551	40000	0,1235	48551
x	Разом	324000	1	131000

Джерело: авторська розробка.

Із показників таблиць 3 і 4 можна пересвідчитись, що при застосуванні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від реалізації товарів в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках сума не розподіляється відповідно до коефіцієнту амортизації, а включається у витрати періоду (48551 грн).

Таблиця 4

Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі чистого доходу від реалізації товарів (2-й спосіб – від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації товарів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	48551	40000	0,1235	48551
2	59137	58000	0,1790	10586
3	73977	65000	0,2006	14840
4	97045	77000	0,2377	23068
5	131000	84000	0,2592	33955
x	Разом	324000	1	131000

Джерело: авторська розробка.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна нараховувати за оберненим методом на основі чистого доходу від реалізації товарів.

При розрахунку чистого доходу (виручки) від реалізації товарів потрібно із доходу від реалізації товарів відняти надані знижки, доходи, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податки і збори.

Щоб вирахувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації товарів спочатку треба обчислити метод амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації товарів, і потім суми переставити у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. д.

Можна створювати окремі обернені методи амортизації необоротних активів відповідно до видів чистого доходу від реалізації товарів, і субрахунків до рахунку 28 "Товари", а саме на основі: 1) чистого доходу від реалізації товарів на складі; 2) чистого доходу від реалізації товарів в торгівлі; 3) чистого доходу від реалізації товарів на комісії; 4) чистого доходу від реалізації тари під товарами; 5) чистого доходу від торгової націнки; 6) чистого доходу від реалізації необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу і т. ін.

Можна використовувати два способи розрахунку оберненого методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації товарів: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" (Наказ Міністерства фінансів України). № 246. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

Цвірко О. О.,

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки,
маркетингу та бізнес-адміністрування,
Національний транспортний
університет, м. Київ

Кореніцин О. С.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний транспортний
університет, м. Київ

УДК 656.21:338.46(477)(4EU)(327.56)
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.12>

ПОСТВОЄННА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПАСАЖИРСЬКІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСКУ ЛОГІСТИЧНУ СИСТЕМУ

Залізнична мережа України традиційно виконувала не лише економічну, а й соціальну роль, забезпечуючи понад 80% внутрішніх перевезень пасажирів на середні та далекі відстані [1]. Повномасштабна агресія Росії з 24 лютого 2022 року завдала значної шкоди залізничній інфраструктурі, включно зі станціями, коліями та рухомим складом [2]. Внаслідок цього постало завдання не лише

відновлення пошкодженої інфраструктури, а й модернізації залізниці для забезпечення безпечних, ефективних і комфортних пасажирських перевезень, що відповідають європейським стандартам [3].

До 2022 року Україна забезпечувала перевезення понад 200 млн пасажирів на рік, із зростаючим попитом на міжнародні маршрути, особливо до Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії [4]. Внаслідок бойових дій значні маршрути були частково або повністю призупинені, що призвело до зниження мобільності населення, обмеження туристичних та бізнес-подорожей і необхідності термінового відновлення пасажирських сполучень [1, 4].

Основні показники пасажирських перевезень та стану інфраструктури до та після початку війни наведені в таблиці 1. Дані демонструють, що війна спричинила зниження обсягів пасажирських перевезень на 34%, а також суттєве пошкодження критичних об'єктів інфраструктури [1, 4].

Таблиця 1

**Основні показники пасажирських перевезень
залізницею України до та після початку війни**

Показник	2021 (до війни)	2023 (після початку війни)	Зміни (%)
Кількість перевезених пасажирів, млн	202	133	-34
Довжина колій, км	22 000	21 250	-3,4
Зруйновані станції та споруди	0	45 станцій, 131 споруда	+100
Відновлені пасажирські маршрути, км	–	1 200	–

Джерело: [1, 2, 4].

Відновлення пасажирських перевезень стало пріоритетом державної політики та міжнародної підтримки [5, 6]. До середини 2025 року відновлено 45 станцій, 1 200 км пасажирських маршрутів та модернізовано понад 50 рухомих складів [1]. Особливу увагу приділено безпеці та комфорту пасажирів, включно з реконструкцією вокзалів, оновленням платформ, впровадженням цифрових систем бронювання та контролю доступу [3].

Одночасно розпочато інтеграцію української пасажирської мережі зі стандартом колії 1435 мм для міжнародних маршрутів, що дозволить розширити сполучення з країнами ЄС і забезпечити безперебійний доступ пасажирів до європейської залізничної мережі [3]. Впровадження нових стандартів колії також сприятиме розвитку високошвидкісних та комфортних сполучень, що зменшить час у дорозі та збільшить привабливість залізничного транспорту для населення.

Активна інтеграція у європейські транспортні коридори здійснюється через відновлені міжнародні маршрути та "Солідарні коридори", що забезпечують регулярні сполучення до Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії [6, 7]. Впровадження мультимодальних перевезень, поєднання залізниць з автобусними та авіаційними маршрутами, дозволяє забезпечити швидку та зручну логістику для пасажирів, особливо в умовах відновлення мобільності населення [6].

ЄС та Європейський інвестиційний банк виділили понад 143 млн євро на розвиток пасажирських маршрутів, модернізацію вокзалів та безпечне сполучення на європейській колії [5, 6]. Транскордонні проекти з Польщею та Румунією передбачають збільшення пропускної здатності кордонів для пасажирів на 40–50% до 2026 року [7]. Це дозволить значно збільшити кількість щоденних міжнародних рейсів і залучити нові потоки туристів та бізнес-пасажирів.

У 2025 році обсяг пасажирських перевезень вже перевищує 150 млн, що демонструє поступове відновлення та підвищення ефективності залізничних сполучень [4]. Прогнозується, що до 2027 року цей показник може досягти 175–180 млн пасажирів на рік за умови подальшої модернізації вокзалів, рухомого складу та розширення міжнародних маршрутів. Реалізація стратегічних проектів сприятиме покращенню внутрішньої мобільності населення, розвитку транскордонного туризму, збільшенню залізничного турпотоку та інтеграції України у європейську транспортну систему.

Модернізація залізничної інфраструктури і впровадження стандарту європейської колії створюють передумови для високоякісних міжнародних пасажирських перевезень і збільшення їх економічної та соціальної ефективності. У перспективі це дозволить підвищити конкурентоспроможність української залізниці, зменшити навантаження на автомобільні та авіамаршрути, а також сприяти "зеленій" трансформації транспорту шляхом зниження викидів CO₂ на один пасажиро-кілометр [3, 6].

Таким чином, поствоєнна трансформація залізничного сектору України з акцентом на пасажирські перевезення є стратегічним напрямом інтеграції у європейську транспортну систему. Відновлення маршрутів, модернізація вокзалів, рухомого складу та інтеграція у європейські стандарти створюють передумови для підвищення мобільності населення, розвитку транскордонних зв'язків, збільшення туристичних потоків і зміцнення економічної стабільності країни.

Список використаних джерел

1. Укрзалізниця у 2024 році планує відремонтувати майже 1200 км колій.
URL: https://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/626494.
2. Damage report on Ukraine's transport infrastructure. Kyiv School of Economics.
URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/05/Eng_01.01.24_Damages_Report.pdf.

3. Укрзалізниця продовжує розвиток інфраструктури для інтеграції у ЄС: між Чопом та Ужгородом з'явиться евроколія. URL: https://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/626227.

4. Укрзалізниця фіксує зростання пасажирських перевезень і гарантує виплати за єврооблігаціями. URL: <https://agroreview.com/content/ukrzaliznyczya-fiksuye-zrostannya-pasazhyrskyh-perevezen>.

5. Укрзалізниця отримає 100 млн євро на відновлення та модернізацію інфраструктури. URL: <https://mindev.gov.ua/news/34674-ukrzaliznicia-otrimaje-100-mln-jevro-na-vidnovlennia-ta-modernizaciiu-infrastrukturi>.

6. European Commission further integrates Ukraine into EU Single Market through the Connecting Europe Facility for infrastructure funding. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/european-commission-further-integrates-ukraine-eu-single-market-through-connecting-europe-facility-2023-06-06_en.

7. Infrastructure for the future: CPK supports Ukraine's post-war recovery. RailFreight.com. 2023. URL: <https://www.railfreight.com/railfreight/2023/07/18/infrastructure-for-the-future-cpk-supports-ukraines-post-war-recovery>.

Шевченко М. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана, м. Київ

УДК 338.2; 339.9
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.13>

ТЕНДЕНЦІЇ СПОЖИВАННЯ У ПЛОЩИНІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Споживання є складним процесом, на який чинить вплив низка чинників різного характеру і спрямованості. Споживчі мотиви, цінності і пріоритети є недостатньо стійкими і залежать від оточуючого середовища та внутрішніх установок споживача. Сучасні споживачі відрізняються високою мінливістю і перебірливістю у виборі і споживанні товарі різних груп. Глибоке розуміння і усвідомлення факторів, що формують модель споживчої поведінки є запорукою реалізації успішної маркетингової стратегії та перемоги у конкурентній боротьбі. Фундаментального значення набуває інформація щодо розуміння зовнішніх і внутрішніх факторів споживчої поведінки та їх використання в управління

маркетинговою діяльністю компаній. Наразі споживач все більше приділяє увагу до якості і характеристик продукції, що наближені до внутрішніх особистісних пріоритетів. Це формує ціннісний запит і бажання купувати не просто продукти, а бренди, яким довіряють і якими захоплюються. З іншої сторони, є тенденція посилення процесів стандартизації і уніфікації продукції, особливо у сегменті FMCG, що відзначається високою конкуренцією, швидкістю обігу товарів та чутливістю до змін попиту.

В Україні 64 % споживачів у 2025 році обирають дешевші товари, і лише 25 % віддають перевагу улюбленим брендам. Поясненням є економічна нестабільність і прагнення до раціональної витрати коштів. У той же час молоді люди готові платити більше за якість, інновації, емоції, тобто товари і бренди, що орієнтовані на їхню систему цінностей.

Споживачі демонструють нові патерни вибору: 66 % скорочують витрати на неосновні категорії, 52 % переходять до бюджетних або private label-брендів, водночас зростає готовність платити більше за екологічність і сталу упаковку. Особливу увагу споживачі приділяють здоров'ю та wellness, що підтверджується прогнозованим зростанням світового ринку функціональних продуктів до \$1,5 трлн.

В умовах воєнного стану процеси споживання і поведінка споживача значним чином трансформуються, причиною чого є як соціально-економічні, так і психологічні передумови. Відбувається переосмислення пріоритетів споживання, змінюються споживчі цінності, значно знижується купівельна спроможність населення. Демографічна ситуація характеризується катастрофічними наслідками і погіршується далі. Також зазнає негативних трендів статево-вікова структура населення, що обумовлено воєнними діями та міграцією за кордон жінок та дітей.

Внутрішньо переселені особи, пристосовуючись до нових умов проживання, змінюють споживчі пріоритети і споживчу поведінку. Часто такі споживачі використовують онлайн замовлення, не знаходячи знайомих для себе товарів. За період воєнних дій значно виросла частка ринку e-commerce і ритейлу.

Значне зростання споживання відбувається на ринку wellness, який охоплює послуги з покращення фізичного й духовного стану людини (масаж, релаксація, спорт, здоровий спосіб життя, послуги spa-салонів, фітнес центрів тощо). Дані послуги націлені на використання комплексного підходу у покращенні самопочуття, здоров'я та добробуту населення. Наразі даний ринок оцінюється приблизно у \$2 трлн. і відрізняється тенденцією подальшого розвитку і зростання.

Особливості споживання на даному ринку визначені в межах таких основних сегментів: 1) оптимізатори (біля 25 % покупців, понад 40 % витрат; орієнтовані на якість і інновації; 2) впевнені ентузіасти (активно займаються спортом і wellness);

3) здорові традиціоналісти (обирають прості, чисті перевірені продукти); 4) борці за здоров'я без дотримання принципів ЗСЖ (обирають дешевші продукти і мають нижчу мотивацію для ринку wellness). Новими привабливими сегментами для зростання на даному ринку є напрями функціонального харчування, гарного старіння, послуг з покращення здоров'я та краси.

Актуальним напрямом розвитку процесів споживання є так зване "усвідомлене" споживання або "еко-споживання". Більше 80% покупців готові платити більше, якщо використовується екопакування. Зростає зацікавленість у виборі і купівлі органічних продуктів та використання біорозкладної упаковки (зелена поведінка).

Тенденції моди у процесах споживання характеризуються фрагментацією, коли не існує єдиного, домінуючого стилю, а з'являється безліч мікотрендів, які швидко змінюють один одного. Це реакція на глобальну невизначеність і соціальну консервативність. Ностальгія стає способом створити відчуття стабільності: споживачі баланс між ретро-естетикою та якістю, а бренди звертаються до timeless-продуктів і ремейків.

Таким чином, в умовах глобальних викликів відбувається формування нової логіки споживання, де пріоритети зміщуються у бік раціональності, сталості, цінності та цифровізації. Глибоке розуміння цих процесів є необхідним як для розробки сучасних моделей поведінки споживача, так і для формування ефективних маркетингових стратегій компаній.

Список використаних джерел

1. Краузе О. І. Зміни поведінки споживача в умовах війни / Ольга Ігорівна Краузе, Надія Михайлівна Голда, Максим Тимошів // Колективна монографія. Т. : ФОП Паляниця В.А, 2024. С. 492–503. (Розділ VII).
2. Ларіна Я. С. Поведінка споживачів: навчальний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛУС. 2024. 284 с.
3. https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/future-of-wellness-trends?utm_source=chatgpt.com.

СЕКЦІЯ 8. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....

SECTION 8. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Неухацька С.,

УДК 330:796.06

здобувачка третього (освітньо-

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250826.14>

наукового) рівня вищої освіти,

Київський національний економічний

університет імені Вадима

Гетьмана, м. Київ

СПОРТ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Анотація. У тезах проаналізовано роль спорту у задоволенні соціальних та економічних потреб сучасного суспільства. Розглянуто соціальний вимір спорту через показники участі населення в спортивній активності, мотивації та бар'єри. Економічний вимір висвітлено на основі офіційних статистичних даних: державні та приватні витрати на спорт, а також зайнятість у спортивному секторі. Показано, що спорт виконує важливу соціальну функцію покращення здоров'я та якості життя населення, водночас будучи помітним економічним феноменом (джерелом робочих місць і витрат). Узагальнено, що підтримка фізичної активності населення приносить значні соціально-економічні вигоди у вигляді збереження здоров'я нації та економії бюджетних коштів.

Ключові слова: спорт; фізична активність; громадське здоров'я; соціально-економічний ефект; державні витрати; зайнятість.

Вступ. Спорт та масова фізична активність дедалі більше розглядаються як відповідь на актуальні виклики сучасного суспільства – погіршення громадського здоров'я, зниження рівня рухливості населення, зростання витрат на лікування хронічних хвороб тощо. За оцінками ВООЗ, приблизно 31% дорослих у світі не дотримуються рекомендованого рівня рухової активності [1], що спричиняє зростання неінфекційних захворювань. Фізична інертність населення призводить не лише до медичних, а й до значних економічних втрат. За даними дослідження, опублікованого у The Lancet Global Health, якщо тенденції гіподинамії збережуться, до 2030 року у

світі відбудеться близько 500 млн нових випадків захворювань, яких можна було б запобігти, а прямі витрати на їх лікування сягнуть \$520 млрд [2]. Таким чином, розвиток спорту і залучення населення до фізичної активності є нагальною соціальною потребою та стратегічним завданням для урядів багатьох країн.

Соціальний вимір спорту. Соціальний аспект спорту проявляється передусім через рівень залучення населення до регулярної фізичної активності та спорту. За результатами спеціального Євробарометра ЄС №525 (2022 р.), майже половина європейців веде малорухливий спосіб життя: 45% населення ЄС ніколи не займаються спортом чи фізичними вправами. Лише 38% опитаних тренуються хоча б раз на тиждень, у тому числі близько 6% – п'ять разів на тиждень чи частіше. Потреби сучасного суспільства у зміцненні здоров'я та продовженні активного довголіття формують мотивацію людей займатися спортом. Основними мотивами є покращення здоров'я (54% респондентів), підвищення рівня фізичної підготовки (43%) та бажання розслабитися, зняти стрес (39%). Водночас головною перешкодою респонденти назвали нестачу часу (41%), далі – брак мотивації (25%) та стан здоров'я/інвалідність (14%) [4].

Таблиця 1

Рівні залученості населення ЄС до фізичної активності (2022 р.)

Категорія населення за частотою занять спортом	Частка респондентів, %
Ніколи не займаються (повна відсутність активності)	45
Займаються нерегулярно (менше ніж раз на тиждень)	17
Займаються регулярно (≥ 1 раз на тиждень)	38
у т. ч. дуже часто (щонайменше 5 разів на тиждень)	6

Джерело: складено за даними Європейської Комісії (Special Eurobarometer 525) [4].

Економічний вимір спорту. Спортивна сфера впливає на економіку на різних рівнях – від державних інвестицій у спортивну інфраструктуру до споживчих витрат громадян на заняття спортом, товари і послуги. За статистикою ЄС, державні витрати на спорт складають близько 1% від загальних видатків бюджету. У 2018 році сумарні видатки урядів країн ЄС на сферу "відпочинок і спорт" сягнули €50,7 млрд, а їхня частка коливається від 0,4% до 2,1% бюджету залежно від країни [5]. Приватні витрати домогосподарств також формують економічний вимір: у середньому 1,2% споживчих витрат європейського домогосподарства спрямовується на спортивні товари та послуги [6]. Що стосується ринку праці, то у 2023 році в країнах ЄС у спортивному секторі було зайнято 1,55 млн осіб (0,76% від загальної зайнятості), причому понад третину працівників становить молодь 15–29 років [7].

Таблиця 2

Основні соціально-економічні показники спортивної сфери в ЄС

Показник (останній період)	Значення та характеристики
Державні витрати на спорт (2018 р.)	€50,7 млрд (приблизно 1% від загальних видатків); діапазон 0,4–2,1% бюджету
Витрати домогосподарств на спорт (2020 р.)	1,2% сімейного бюджету спрямовується на спортивні товари і послуги
Зайнятість у спортивному секторі (2023 р.)	1,55 млн осіб (0,76% зайнятості); висока частка молоді

Джерело: узагальнено автором за офіційними даними ЄС (Eurostat, Eurobarometer) [5; 6; 7].

Висновки. Спорт у сучасному суспільстві виконує багатогранну роль, задовольняючи як соціальні, так і економічні потреби. Як соціальний феномен, масовий спорт є засобом зміцнення здоров'я нації та підвищення якості життя. В економічному вимірі спорт забезпечує робочі місця і генерує значні обсяги витрат держави та домогосподарств. Інвестиції в популяризацію фізичної активності та розвиток інфраструктури окупаються завдяки скороченню витрат на лікування і зростанню продуктивності праці.

Список використаних джерел

1. Фізична активність: ключові факти. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). 2024. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity> (дата звернення: 11.08.2025).
2. The cost of inaction on physical inactivity to public health-care systems: a population-attributable fraction analysis / A. C. Santos et al. *The Lancet Global Health*. 2023. Vol. 11 (1). P. e32–e39. DOI: 10.1016/S2214-109X(22)00464-8.
3. Step up! Tackling the burden of insufficient physical activity in Europe. WHO Regional Office for Europe; OECD. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/step-up-tackling-the-burden-of-insufficient-physical-activity-in-europe_500a9601-en.html (дата звернення: 11.08.2025).
4. Special Eurobarometer 525: Sport and Physical Activity. European Commission. Brussels, 2022. URL: <https://europa.eu/eurobarometer> (дата звернення: 11.08.2025).
5. How much do governments spend on recreation and sport? Eurostat. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 11.08.2025).
6. Household expenditure on sporting goods and services (Statistics Explained). Eurostat. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained> (дата звернення: 11.09.2025).
7. 1.55 million people employed in sport in 2023. Eurostat. 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 11.09.2025).

**Research
Europe.org**